МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0124
спеціальності: 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
О. О. Березін

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент
Л. М. Шульга

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент
О. О. Самсонова

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Березіну Олегу Олеговичу

1. Тема роботи: «Проєктна технологія у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку»
Керівник роботи: Шульга Людмила Миколаївна, доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти
(затверджені наказом ЗНУ від «02» квітня 2025 р. №468-с)

2. Строк подання студентом роботи:_____

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати сутність і зміст понять «екологічна культура», «технологія», «проєктна технологія» у контексті дошкільної освіти; визначити психолого-педагогічні умови формування екологічної культури у дітей дошкільного віку; з’ясувати педагогічні функції, дидактичні принципи та етапи проєктної технології у процесі формування екологічного культури; систематизувати підходи до класифікації екологічних проєктів, проаналізувати форми та методи реалізації проєктної діяльності у формуванні екологічної культури дошкільників; провести експериментальне дослідження щодо ефективності впровадження проєктної технології у формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку та проаналізувати його результати.

5. Перелік графічного матеріалу: 6 таблиць, 15 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шульга Л. М.	25.12.24 р.	25.12.24 р.
Розділ 1	Шульга Л. М.	18.01.25 р.	18.01.25 р.
Розділ 2	Шульга Л. М.	12.06.25 р.	12.06.25 р.
Висновки	Шульга Л. М.	24.09.25 р.	24.09.25 р.
Додатки	Шульга Л. М.	03.11.25 р.	03.11.25 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2.	Написання вступу	грудень	виконано
3.	Написання першого розділу	лютий-березень	виконано
4.	Написання другого розділу	квітень-травень	виконано
5.	Написання висновків	вересень	виконано
6.	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8.	Захист	грудень	

Студент _____ Березін О. О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Шульга Л. М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ Шульга Л. М._
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 88 с., 62 джерела, 4 додатки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Об’єкт дослідження – процес екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – використання проєктної технології як засобу формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: загальні методи наукового пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, порівняння, узагальнення) – для з’ясування сутності понять «екологічна культура», «технологія» та «проєктна технологія», визначення психолого-педагогічних умов формування у дошкільників екологічної культури, аналізу дидактичних принципів, функцій і форм реалізації проєктної діяльності; методи теоретичного рівня (педагогічний аналіз, узагальнення, систематизація, моделювання) – для обґрунтування змісту проєктної технології; емпіричні методи (спостереження, анкетування, бесіди, опитування, експеримент) – для дослідження рівня сформованості екологічної культури та оцінки ефективності впровадження проєктної технології; методи якісного і кількісного аналізу – для обробки та інтерпретації результатів експериментального дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні та поглибленні змісту понять «екологічна культура» та «проєктна технологія» у контексті дошкільної освіти; у визначенні психолого-педагогічних умов формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку; у теоретичному обґрунтуванні можливостей використання проєктної технології як ефективного засобу екологічного виховання в умовах ЗДО.

Практичне значення роботи полягає в розробці та апробації екологічного проєкту «Зелена планета в наших руках» і календарного планування для впровадження проєктної технології у процес формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Запропоновані матеріали можуть бути використані педагогами закладів дошкільної освіти у практичній діяльності, а також у системі професійної підготовки майбутніх вихователів.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

ФОРМУВАННЯ, ПРОЄКТ, ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

SUMMARY

Berezin O. Project technology in the formation of environmental culture of preschool children. Zaporizhzhia, 2025. 88 p.

The qualification work consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of references (62 items, 10 of which are in a foreign language), and 4 appendices on 17 pages.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and experimentally verify the effectiveness of using project-based technology in the formation of environmental culture in older preschool children within the conditions of a preschool educational institution.

According to the purpose the following tasks are defined:

1. To analyze the essence and content of the concepts “ecological culture,” “technology,” and “project-based technology” in the context of preschool education.

2. To determine the psychological and pedagogical conditions for the formation of environmental culture in preschool-aged children.

3. To identify the pedagogical functions, didactic principles, and stages of project-based technology in the process of forming environmental culture.

4. To systematize approaches to the classification of environmental projects, and to analyze the forms and methods of implementing project activities in the formation of environmental culture in preschoolers.

5. To conduct an experimental study on the effectiveness of implementing project-based technology in the formation of environmental culture in older preschool children and to analyze and interpret the results of the experimental research.

The object of the study is the process of environmental education of preschool children in the conditions of a preschool educational institution.

The subject of the study is the use of project-based technology as a means of forming environmental culture in older preschool children.

The first chapter analyzes the essence and content of the concepts “environmental culture,” “technology,” and “project-based technology” in the context of preschool education; identifies the psychological and pedagogical conditions for forming environmental culture in preschool children; clarifies the pedagogical functions, didactic principles, and stages of project-based technology in the process of developing environmental culture; systematizes approaches to the classification of environmental projects; and analyzes the forms and methods of implementing project-based activities in the formation of environmental culture in preschoolers.

The second chapter presents an experimental study on the effectiveness of implementing project-based technology in the formation of environmental culture in older preschool children, as well as an analysis and interpretation of the results of the experimental research.

The obtained research results can be used by preschool educators, lecturers of higher education institutions in the system of training future preschool teachers, and educators of institutions of postgraduate pedagogical education.

Keywords: formation, project, project-based technology, environmental culture, preschool children.

ЗМІСТ

Вступ……. 9
Розділ 1 Теоретичні засади використання проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку ……..... 13
1.1 Дефініція та сутнісна характеристика понять «екологічна культура», «технологія», «проєктна технологія» ……. 13
1.2 Психолого-педагогічні умови формування екологічної культури у дітей дошкільного віку ……... 26
1.3 Педагогічні функції, дидактичні принципи та етапи проєктної технології …….. 37
1.4 Класифікація, форми та методи реалізації екологічних проєктів у дошкільній освіті ……. 50
Розділ 2 Експериментальне дослідження впливу проєктної технології на формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку ……. 58
2.1 Діагностика рівня сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку ……..…… 58
2.2 Організація та проведення експериментального дослідження з формування екологічної культури засобами проєктної технології ……..….. 67
2.3 Аналіз результатів експериментального дослідження та їх інтерпретація…….. 76
Висновки…….…… 84
Список використаних джерел……...…… 88
Додатки……..……. 93

ВСТУП

В умовах воєнного стану в Україні, коли екологічна ситуація ускладнюється внаслідок вибухів, руйнування інфраструктури, забруднення ґрунтів, повітря та води, проблема збереження довкілля набуває особливої гостроти. У поєднанні з глобальними екологічними викликами, зростанням техногенного навантаження та змінами клімату, формування екологічної культури підростаючого покоління постає як одне з пріоритетних завдань сучасної освіти. Формування засад екологічної культури на етапі дошкільного дитинства відіграє ключову роль, оскільки в цей період закладаються основи світогляду, морально-ціннісних орієнтацій та моделей екологічно доцільної поведінки дитини у взаємодії з природним середовищем.

Сучасна система дошкільної освіти ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає інтеграцію знань, умінь і цінностей у практичну діяльність дитини. У цьому контексті проєктна технологія розглядається як ефективний педагогічний інструмент екологічного виховання, який забезпечує розвиток пізнавальної активності, критичного мислення, відповідальності, ініціативності та навичок співпраці у дітей дошкільного віку. Її застосування сприяє поглибленню знань про природу, формуванню стійкої мотивації до її збереження та усвідомленої екологічної поведінки.

Зважаючи на актуальність формування екологічної культури в дошкільному віці та необхідність впровадження інноваційних підходів в освітній процес, дослідження можливостей проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку є своєчасним, значущим і соціально важливим.

Питання формування екологічної культури активно досліджується вітчизняними науковцями, серед яких слід виокремити О. Біду, О. Білан, Г. Бєлєньку, Н. Бордюг, Н. Вахняк, Н. Гавриш, Н. Горопаху, Л. Загородню, І. Карук, Н. Кот, В. Крисаченка, Т. Кучай, Н. Лисенко, І. Орос, М. Петровську, З. Плохій,

Г. Тарасенко, В. Маршицьку та інших. У своїх наукових працях вони акцентують увагу на необхідності екологічного виховання з раннього віку як передумови формування екологічно свідомої особистості, здатної до відповідального ставлення до природи.

Метод проєктів був предметом дослідження як українських, так і зарубіжних учених. Серед вітчизняних науковців, які зробили вагомий внесок у розвиток і впровадження проєктної технології в освітній процес, варто назвати Н. Бордюг, Ю. Буракову, Н. Гавриш, Г. Кравченко, Л. Козак, Н. Кугуєнко, Н. Куцуко, О. Міхно, О. Онопрієнко, О. Пеньковець, Т. Пироженко, О. Савченко, С. Сисоєву, Л. Швайка та ін. До кола зарубіжних дослідників, які зробили значний внесок у становлення та розвиток проєктного методу, належать Дж. Дьюї, Р. Гайніх, В. Кілпатрік, Дж. Рассел та ін. Досвід і напрацювання науковців стали підґрунтям для подальшого удосконалення методики проєктної діяльності, зокрема в контексті сучасних освітніх викликів. У цьому зв’язку особливої актуальності набуває питання інтеграції проєктного методу в екологічну освіту дошкільників.

Необхідність формування екологічної культури з раннього дитинства та потреба в ефективних педагогічних засобах реалізації цього процесу обумовлюють наукову та практичну значущість обраного напряму дослідження. У сучасних освітніх умовах проєктна технологія набуває особливої ваги як інструмент розвитку екологічної свідомості та активного ставлення дошкільників до навколишнього середовища. Вимоги щодо екологічного виховання окреслені у ряді нормативних документів: Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), Концепції розвитку дошкільної освіти (2020), Концепції екологічного виховання (2002), Національній стратегії розвитку освіти на 2021–2031 (2020) роки тощо.

Актуальність окресленої проблеми зумовлена зростаючими вимогами до формування екологічно свідомої особистості ще з дошкільного віку, значущістю екологічного виховання у сучасному освітньому просторі та потребою у пошуку

ефективних педагогічних засобів для цього процесу. Проєктна технологія розглядається як один із дієвих методів формування екологічної культури у дітей. Її значення для теорії дошкільної педагогіки та недостатній рівень опрацювання в контексті практики роботи з дітьми старшого дошкільного віку зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Проєктна технологія у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і зміст понять «екологічна культура», «технологія», «проєктна технологія» у контексті дошкільної освіти.
2. Визначити психолого-педагогічні умови формування екологічної культури у дітей дошкільного віку.
3. З’ясувати педагогічні функції, дидактичні принципи та етапи проєктної технології у процесі формування екологічного культури.
4. Систематизувати підходи до класифікації екологічних проєктів, проаналізувати форми та методи реалізації проєктної діяльності у формуванні екологічної культури дошкільників.
5. Провести експериментальне дослідження щодо ефективності впровадження проєктної технології у формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку та здійснити аналіз результатів експериментального дослідження, їх інтерпретацію.

Об’єкт дослідження – процес екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – використання проєктної технології як засобу формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети та завдань дослідження використано такі методи:

– загальні методи наукового пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, порівняння, узагальнення) – для з'ясування сутності понять «екологічна культура», «технологія» та «проєктна технологія», визначення психолого-педагогічних умов формування у дошкільників екологічної культури, аналізу дидактичних принципів, функцій і форм реалізації проєктної діяльності;

– методи теоретичного рівня (педагогічний аналіз, узагальнення, систематизація, моделювання) – для обґрунтування змісту проєктної технології;

– емпіричні методи (спостереження, анкетування, бесіди, опитування, експеримент) – для дослідження рівня сформованості екологічної культури та оцінки ефективності впровадження проєктної технології;

– методи якісного і кількісного аналізу – для обробки та інтерпретації результатів експериментального дослідження.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні та поглибленні змісту понять «екологічна культура» та «проєктна технологія» у контексті дошкільної освіти; у визначенні психолого-педагогічних умов формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку; у теоретичному обґрунтуванні можливостей використання проєктної технології як ефективного засобу екологічного виховання в умовах ЗДО.

Практичне значення роботи полягає в розробці та апробації екологічного проєкту «Зелена планета в наших руках» і календарного планування для впровадження проєктної технології у процес формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Запропоновані матеріали можуть бути використані педагогами закладів дошкільної освіти у практичній діяльності, а також у системі професійної підготовки майбутніх вихователів.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Дефініція та сутнісна характеристика понять «екологічна культура», «технологія», «проєктна технологія»

Проблема екологічної культури в дошкільному віці є особливо актуальною в контексті глобальних змін, що відбуваються в довкіллі. Потреба у формуванні у дітей відповідального ставлення до природи, екологічної свідомості та поведінки, що ґрунтується на засадах гармонійної взаємодії з довкіллям, потребує ефективних педагогічних рішень. Одним із таких рішень є впровадження проєктної технології у практику дошкільної освіти. Її потенціал полягає в активному залученні дитини до процесу пізнання, пошуку, дослідження, що створює передумови для глибшого засвоєння екологічних знань, формування емоційно-ціннісного ставлення до світу Природи та еколого-доцільної поведінки.

У процесі наукового дослідження важливою передумовою є уточнення та розкриття змісту основних понять, які становлять термінологічну базу дослідження, адже саме від чіткості термінології залежить ґрунтовність теоретичного аналізу та аргументованість практичних висновків. Передусім, поняття «екологічна культура», «технологія» та «проєктна технологія» мають складну, багатогранну природу, що зумовлює необхідність їхнього чіткого визначення та глибокого аналізу з огляду на специфіку дошкільної освіти, її цілі та принципи. Такий підхід дозволяє забезпечити цілісне розуміння предмета дослідження та визначити ефективні шляхи реалізації екологічного виховання, екологічної культури дітей на практиці.

Екологічну культуру доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних вимірах. З одного боку, вона репрезентує сукупність практичних дій, способів і технологій взаємодії людини з природним середовищем, які забезпечують підтримання динамічної рівноваги в системі «людина – довкілля». З іншого боку, екологічна культура постає як теоретична галузь знань, що досліджує місце людини в біосфері як активного, свідомого суб'єкта, здатного організовувати її структурно-функціональні елементи та здійснювати керівний вплив на екологічний стан природнього середовища.

Екологічна культура має глибоке історичне коріння й виступає невід'ємною частиною людського буття ще від часу виникнення суспільства. Водночас екологічна культура постає як феномен саме XX століття, коли людство почало усвідомлювати критичну необхідність трансформації способу життя в напрямі екологічної безпеки, гармонії з природним середовищем, турботи про здоров'я та власного добробуту.

У дошкільній освіті екологічна культура розглядається як важлива цінність, спільна для всього людства, а також як основа формування свідомого й дбайливого ставлення до природи з раннього віку. Зрозуміти сутність екологічної культури неможливо без урахування різних способів взаємодії людей з навколишнім світом. У процесі дошкільного виховання важливо формувати в дітей розуміння того, що ставлення людей до природи може бути різним: відповідальне й турботливе – спрямоване на збереження довкілля, або ж недбале – яке призводить до його забруднення та руйнування. Тому в дошкільному віці важливо формувати в дітей елементарні навички еколого-доцільної поведінки, розвивати чутливість до краси природи та відповідальність за власні дії в навколишньому середовищі.

У межах запропонованої концепції екологічна культура в дошкільній освіті розглядається крізь призму діяльнісного підходу, який є одним із провідних методологічних орієнтирів сучасної педагогіки. Зазначений підхід дає змогу розкрити мотиваційні й ціннісні засади поведінки дитини, а також способи її практичної взаємодії з природним середовищем відповідно до вікових

можливостей і потреб. У такому контексті екологічна культура постає як форма життєдіяльності дошкільника, у межах якої відбувається взаємна адаптація: дбайливе освоєння природного довкілля та поступове формування здатності дитини пристосовуватися до умов навколишнього світу. Відтак, екологічна культура в дошкільному віці охоплює коло питань, пов'язаних із дбайливим ставленням до природних ресурсів, початковим впливом людини на природу та усвідомленням наслідків власних дій.

Проблема формування екологічної культури як важливої складової розвитку особистості є об'єктом уваги як класиків педагогічної думки, так і сучасних науковців. У працях Я.-А. Коменського, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, С. Русової, В. Сухомлинського та Ф. Фребеля підкреслювалася важливість всебічного розвитку дитини в умовах тісної взаємодії з природним середовищем. У педагогічній концепції В. Сухомлинського виховання любові до природи розглядається як суттєвий чинник морального формування особистості дитини, що забезпечується через емоційно-ціннісне осмислення та практичну взаємодію з навколишнім середовищем [48]. Ідеї, закладені цими мислителями, стали підґрунтям для становлення сучасної екологічної педагогіки.

Серед сучасних науковців, які досліджують питання екологічної культури, варто відзначити О. Біду, О. Білан, Г. Бєлєньку, Н. Бордюг, Н. Вахняк, Н. Гавриш, Н. Горопаху, І. Карук, Н. Кот, В. Крисаченко, Т. Кучай, Н. Лисенко, В. Маршицька, І. Орос, М. Петровську, З. Плохій, Г. Тарасенко та інших, які розглядають екологічну культуру як інтегративне утворення, що поєднує знання, цінності, поведінкові установки та діяльнісну готовність особистості до гармонійної взаємодії з довкіллям.

На основі підходів, викладених у працях згаданих науковців, екологічна культура визначається як цілісна інтегративна характеристика особистості, що включає систему екологічних знань, ціннісне ставлення до природи, емоційно-етичну відповідальність за стан довкілля, а також готовність до практичної діяльності, спрямованої на його збереження та поліпшення відповідно до принципів сталого розвитку.

З позиції М. Петровської, екологічна культура потребує всебічного розгляду, що передбачає два основні підходи: по-перше, як сукупність практичних дій і технологій, які забезпечують екологічно збалансовану взаємодію людини з довкіллям у межах системи «людина – природа»; по-друге, як галузь теоретичних знань, що визначає місце й роль людини в біосфері як активного суб'єкта, здатного впливати на її структуру та функціонування, здійснюючи при цьому регуляцію екологічного стану. Екологічна культура виступає формою життєдіяльності людини, в межах якої відбувається двостороння адаптація: як природи до людини, так і людини до природи. У цьому контексті екологічна культура охоплює широке коло питань, пов'язаних із раціональним використанням природних ресурсів, їх трансформацією відповідно до людських потреб, а також із оцінкою наслідків такої діяльності [42, с. 59].

Варто зазначити, що в контексті дошкільної освіти особливого значення набуває підхід З. Плохій, яка розглядає екологічну культуру як форму духовного і практичного освоєння дитиною світу Природи, «кодекс поведінки» у природному довкіллі. У ній інтегруються всі сфери свідомості: афективна (емоційно-ціннісна), когнітивна (пізнавальна) та психомоторна (діяльнісно-поведінкова). Екологічна культура забезпечує збереження та відновлення життя, виживання та розвиток людини і світу Природи [45, с. 116]. У контексті дошкільного віку екологічна культура постає як цілісне особистісне утворення, що формується у процесі безпосередньої взаємодії дитини з природним довкіллям. Вона виявляється у здатності дошкільника емоційно сприймати природу, усвідомлювати її цінність, засвоювати елементарні знання про взаємозв'язки у природі та реалізовувати ці уявлення в практичній поведінці. Саме така інтеграція емоційно-ціннісного ставлення, пізнавальної активності та діяльнісних умінь забезпечує становлення екологічно доцільних моделей поведінки дитини. Науковиця наголошує на доцільності використання активних форм пізнання дійсності: спостережень, дослідів, догляду за рослинами, що сприяє формуванню екологічної свідомості [44].

Поглиблений аналіз поняття «екологічна культура» здійснено у праці О. Біди, Т. Кучай та І. Орос. Автори трактують екологічну культуру як інтегративну характеристику особистості, що формується у процесі екологічного виховання й освіти та проявляється в стилі життя людини. Зазначається, що ця характеристика охоплює знання, переконання, цінності, готовність до дії, а також відповідальне ставлення до довкілля. Зокрема, екологічна культура визначається як «система цінностей, норм поведінки, мотивацій, що забезпечує екологічну збалансовану взаємодію людини з природою» [3, с. 10].

Метою формування екологічної культури у дошкільнят є розвиток елементарних екологічних знань, світоглядних уявлень і моральних установок, що забезпечують відповідальне ставлення до природи [3]. Такий підхід закладає підґрунтя для усвідомленої екологічної поведінки, яка в подальшому розвивається та поглиблюється.

У зв’язку з цим варто розглянути більш широке тлумачення поняття «екологічна культура». Так, своїх дослідженнях В. Крисаченко визначає екологічну культуру як діяльність людини, яка має цілепокладаючий характер і спрямована на впорядкування та зміну природних процесів і об’єктів відповідно до сформованих потреб і намірів, з урахуванням наслідків такої взаємодії [29, с. 7]. Значущість такого підходу особливо зростає в умовах дошкільної освіти, оскільки спрямований одночасно на засвоєння знань про природу та виховання емоційно-ціннісного ставлення до неї. Екологічна культура в цьому віці розглядається як чинник морально-етичної регуляції поведінки, що інтегрує перші уявлення про довкілля з нормами взаємодії та відповідального ставлення до нього. Вона сприяє становленню екологічної свідомості, мислення дитини, що базується на усвідомленні простих, але важливих зв’язків між людиною та природою, потребі її збереження та захисту. Тому екологічна культура у дошкільному віці виступає як освітній компонент, важлива складова виховання, що формує основи майбутньої екологічно свідомої особистості, здатної відповідально взаємодіяти з природою.

Як зазначає Н. Гнілуша у «Екологічному словнику», екологічна культура трактується як процес формування екологічних знань та умінь, щодо здійснення еколого-природоохоронної діяльності [12, с. 11].

Відповідно до «Енциклопедії сучасної України», основною функцією екологічної культури є організація взаємовідносин між суспільством і природою з урахуванням практичних потреб людства та забезпечення стабільного стану довкілля задля збереження умов існування й подальшого розвитку. Серед інших важливих функцій екологічної культури виокремлюють: виховну – що полягає у формуванні стійких моделей поведінки щодо природи як в окремих індивідів, так і в суспільстві загалом; прогностичну – спрямовану на передбачення можливих наслідків людської діяльності та результатів перетворення природи; регулятивну – яка реалізується через управління ставленням суспільства до природи в процесі господарської діяльності [21].

Отже, з урахуванням вищезазначеного, формування екологічної культури на етапі дошкільної освіти набуває особливої ваги, адже саме в цьому віці закладаються засади світогляду, моральних цінностей і моделей поведінки дитини стосовно природи. Важливою складовою цього процесу є розвиток емоційної чутливості до навколишнього світу, формування первинних уявлень про природні явища, а також виховання дбайливого ставлення до живих істот і довкілля загалом.

Сприйняття природи дитиною дошкільного віку нерозривно пов’язане з емоційним досвідом, тому провідну роль у становленні екологічної культури відіграють як здобуті знання, так і безпосередні переживання, співпереживання та особистісно значуща взаємодія з довкіллям. Завдяки такому підходу у дитини формується відповідальне ставлення до живих істот, розвивається здатність до співчуття й усвідомлюється власна роль у збереженні природного середовища.

У результаті, вже на дошкільному етапі закладаються основи екологічної свідомості, яка в подальшому визначає ціннісні орієнтири особистості та її здатність до гармонійної взаємодії з природою. Саме тому сучасний науковий дискурс акцентує увагу на необхідності системного підходу до екологічного

виховання змалку. Розроблені педагогічні стратегії та напрацювання як українських, так і зарубіжних науковців, створюють методологічне підґрунтя для формування екологічної компетентності майбутніх поколінь.

Подальший аналіз передбачає уточнення сутності поняття «технологія», яке є одним із основних понять сучасної педагогіки та безпосередньо пов'язане з організацією освітнього процесу. В історії філософсько-педагогічної думки багато дослідників намагалися розкрити сутність поняття «технологія», обґрунтувати його структуру, ознаки та роль у системі освіти.

У філософсько-лінгвістичному контексті важливим є етимологічне тлумачення терміна, який походить від грецьких слів techne – мистецтво, майстерність, та logos – слово, знання. Отже, первинно технологія означає «вчення про майстерність», що акцентує увагу на поєднанні знання з практичною дією [16, с. 56]. Змістовне наповнення поняття «технологія», яке на початковому етапі відображало взаємозв'язок знання та практичної діяльності, у сучасному науковому дискурсі еволюціонувало до комплексного, системного утворення з багатовимірною структурою.

Сутність поняття «технологія» у педагогічній науці висвітлювали такі українські та зарубіжні дослідники, як В. Афанасьєв, Р. Вайнола, В. Веселко, В. Гайніх, С. Гончаренко, Н. Данилюк, Д. Дегтярьов, І. Дичківська, Л. Іонін, Л. Кузнєцова, П. Лузан, О. Максимов, М. Марков, О. Пєхота, О. Пометун, Дж. Райзер, Д. Роблаєр, О. Савченко, Д. Саллі, Н. Стефанов, О. Титова та ін.

На думку американського дослідника В. Гайніха, освітня технологія – це не просто використання технічних засобів, а насамперед цілісний, системний процес проєктування, впровадження та оцінювання всіх складників навчання й викладання. Означений процес базується на сучасних наукових досягненнях і має на меті підвищення ефективності освітнього процесу [55].

У межах розглянутої проблематики, доцільно звернутися й до підходу Д. Роблаєр, яка розглядає технологію як засіб досягнення навчальних цілей. На її думку, ефективність її використання залежить не стільки від рівня технічного

оснащення, скільки від педагогічно виваженого й обґрунтованого впровадження у навчальний процес [61].

Дж. Райзер підкреслює, що освітня технологія – це процес розв'язання освітніх проблем за допомогою структурованих моделей, теоретичних основ та інструментів, які забезпечують ефективну взаємодію в системі «викладач – здобувач освіти» [60, с. 54].

За тлумаченням у довідковому словнику К. Крутій та О. Функтікової поняття «технологія» окреслена, як сукупність прийомів і способів одержання, обробки та переробки сировини, матеріалів; сукупність знань про способи й засоби проведення виробничих процесів, а також самі процеси (технологічні), під час яких відбувається якісне перетворення об'єкта обробки [19, с. 226]. Отже, у сфері дошкільної освіти поняття «технологія» слід розуміти як системно організований процес, що базується на сукупності методів, прийомів і засобів, спрямованих на досягнення якісних змін у розвитку та навчанні дитини. Таке тлумачення акцентує на необхідності чіткого планування, наукової обґрунтованості та впорядкованості педагогічного процесу, що забезпечує ефективну реалізацію освітніх завдань у закладах дошкільної освіти.

Вітчизняні науковці активно долучилися до розробки теоретико-методологічного апарату категорії «технологія». Так, український дослідник В. Афанасьєв визначає її як «елемент механізму управління», тобто як організаційний інструмент упорядкування процесів у соціальній системі. Його підхід близький до позиції Д. Данилюка, який розглядає технологію як «процес спрямованого впливу на соціальний об'єкт», що передбачає планування, регуляцію та контроль змін у системі [1].

З позиції В. Біскуп, технологія розглядається як метод впровадження складного процесу, що здійснюється через його поділ на взаємопов'язані етапи та операції, які реалізуються чітко та послідовно відповідно до визначеної технологічної структури [4].

Сучасна українська дослідниця І. Дичківська розглядає педагогічну технологію як цілісну систему науково обґрунтованих і перевірених на практиці

дій, які спрямовані на досягнення освітніх цілей з урахуванням індивідуальних особливостей учасників навчального процесу. Вона підкреслює, що ефективна технологія повинна мати чітко окреслену мету, логічну структурованість, механізми контролю та можливість внесення коректив [17]. З огляду на це, педагогічна технологія трактується як цілеспрямована стратегія впровадження освітніх рішень у процес навчання і виховання, що здійснюється в межах визначених педагогічних і організаційних умов. Педагогічні технології відображають основні риси та закономірності освітнього процесу, незалежно від його предметного наповнення. Кожна з них є відображенням моделі навчального та управлінського процесів у закладі освіти, включаючи відповідний зміст, форми й засоби реалізації.

У педагогічному дискурсі XXI ст. технологія визначається як інтегрована система форм, методів, прийомів і засобів педагогічного впливу, спрямованих на досягнення освітніх результатів. Зокрема, Р. Вайнола характеризує технологію як сукупність форм, методів та прийомів, що застосовуються з метою досягнення конкретних результатів у педагогічній взаємодії [10].

Цінним є визначення, запропоноване В. Монаховим, який зазначає у своїй праці про технологічні основи проєктування навчального процесу, педагогічна технологія включає відомості про методи й прийоми викладання, зміст, характеристики та послідовність пізнавальних дій і операцій, що підкреслює потребу в діагностичності, результативності та науковій обґрунтованості кожного етапу освітнього процесу [52].

Таким чином, на основі ґрунтовного аналізу наукових джерел можна дійти висновку, що поняття «технологія» у сфері дошкільної освіти слід розглядати як цілісне, багатокомпонентне утворення, яке включає в себе систему форм, методів, прийомів, способів та засобів педагогічного впливу, спрямованих на досягнення освітніх цілей відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку. Педагогічна технологія в дошкільній освіті трактується як цілісна, науково вивірена система організації освітнього процесу, що охоплює етапи проєктування, реалізації та результативного оцінювання взаємодії між дитиною

та педагогом. Такий підхід орієнтований на забезпечення комплексного розвитку дитини, що охоплює як засвоєння знань і формування базових умінь, так і розвиток ключових особистісних якостей: компетентності, емоційної чутливості, соціальної активності та самостійності мислення.

Зміст педагогічної технології визначається як система методів і прийомів, що інтегруються зі змістовими складовими освітнього процесу, вибудовуються у логічно послідовну та методологічно обґрунтовану структуру пізнавальної діяльності. Необхідною умовою ефективного застосування педагогічних технологій у дошкільній освіті є врахування індивідуально-психологічних, когнітивних, соціокультурних та емоційних характеристик дитини, що сприяє формуванню цілісної, адаптивної та мотиваційно насиченої моделі навчання і виховання.

З-поміж сучасних підходів до формування екологічної культури у дітей дошкільного віку особливу увагу заслуговує проєктна діяльність як інноваційна педагогічна технологія. Проблеми організації проєктної діяльності у сфері освіти знайшли своє відображення у наукових працях багатьох учених, які досліджували такі аспекти, як становлення методу проєктів, теоретичне обґрунтування проєктних технологій, психологічні засади взаємодії дорослого і дитини, а також організацію проєктного навчання у дошкільній та загальній освіті.

Ідеї щодо застосування методу проєктів простежуються у науково-педагогічних поглядах педагогині, засновниці дитячих садків С. Русової, яка ще у 1927 році наголошувала на ролі проєктного навчання у розвитку мислення, самостійності та інтеграції знань дошкільників.

Метод проєктів досліджувався як українськими, так і зарубіжними науковцями. Серед вітчизняних дослідників варто виокремити: Н. Бордюг, Ю. Буракову, Н. Гавриш, Г. Кравченко, Л. Козак, Н. Кугуєнко, Н. Куцуко, О. Міхно, О. Онопрієнко, О. Пеньковець, Т. Пироженко, О. Савченко, С. Сисоєву, Л. Швайка. Зазначені дослідники зробили вагомий внесок у розроблення і впровадження проєктного методу в українську педагогіку.

О. Пеньковець трактував метод проєктів як технологію, що активізує пізнавальні процеси й забезпечує залучення дітей до навчання. Н. Гавриш, Г. Кравченко, Н. Кугуєнко, Н. Токаренко досліджували особливості організації проєктної діяльності у дошкільному віці, акцентуючи на її значенні для розвитку дослідницьких навичок. Ю. Буракова, Г. Кравченко, Н. Куцуко, Л. Швайка зосереджували увагу на впровадженні проєктних технологій у закладах дошкільної освіти. Т. Піроженко та С. Сисоєва розглядали психологічні засади взаємодії дорослого й дитини у проєктній діяльності.

За концепцією О. Савченко, проєктна діяльність ефективна педагогічна технологія, що забезпечує активну пізнавальну позицію дітей та інтеграцію знань [15]. Вона окреслює його, як самостійно розроблений і виготовлений продукт, виконаний під контролем чи за допомогою дорослого. Іншу думку спостерігаємо у С. Гончаренка, який трактує його, як вмотивовану і усвідомлену діяльність, що спрямована на розвиток у дітей певної системи інтелектуальних та практичних умінь дітей [50].

У своїх дослідженнях Л. Швайка зазначає, що проєкт – це прийнята і засвоєна дітьми, актуальна для них; дитяча самодіяльність, конкретна практична творча справа, поетапний рух до мети; метод педагогічно-організованого засвоєння дитиною навколишнього середовища; ланцюжок системи виховання та програми, що розвиває особистість [36, с. 12]. З огляду на це, проєктна діяльність постає як педагогічно доцільна форма організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, що спрямована на активізацію власного досвіду дитини та її всебічний розвиток.

На думку науковців В. Маршицької [34], Н. Лисенко [32] використання методу проєктів у роботі з дітьми дошкільного віку передбачає організацію освітнього процесу навколо розв’язання життєво значущих і доступних для розуміння дитини проблем, що мають практичну спрямованість. У межах такої діяльності дошкільники набувають нових знань, формують уміння та навички через активну взаємодію з суб’єктами освітнього процесу: однолітками й дорослими, самостійно або у співпраці створюють кінцевий продукт (проєкт).

Такий підхід сприяє розвитку пізнавальної активності, самостійності, творчого мислення, елементів дослідницької компетентності, а також навичок спільної діяльності, де педагог виступає як координатор, партнер і м'який керівник дитячої ініціативи.

З позиції Н. Бордюг, саме через активне залучення дітей до створення й реалізації екологічних проєктів формується їхнє усвідомлене ставлення до природи. Авторка виокремлює такі ефективні методичні підходи, як діяльнісний, інтегративний, особистісно орієнтований, які втілюються в освітньому процесі завдяки варіативності форм та залученню дітей, батьків і педагогів [8].

Метод проєктів знайшов своє відображення в ідеях зарубіжних науковців (Дж. Дьюї, В. Кілпатрик, С. Пейперт, Дж. Пітт, Дж. Томас та ін.), які у своїх дослідженнях зазначають, що проєктна технологія є ефективним педагогічним підходом. Вона базується на активній, самостійній і цілеспрямованій діяльності дітей, сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку критичного мислення, творчості, вмінню працювати в команді та приймати відповідальні рішення. Проєктна технологія забезпечує інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю, мотивує до навчання через розв'язання реальних проблем, а також формує у дітей дослідницьку позицію в пізнавальному процесі.

Згідно з поглядами Дж. Пітта, проєктна технологія окреслюється не алгоритм, що складається із чітких етапів, а модель творчого мислення та прийняття рішень. Вона постає як відкрита педагогічна модель, орієнтована на розвиток творчого мислення, рефлексії та самостійного прийняття рішень дітей [43]. У межах такого підходу освітній процес набуває гнучкого характеру, оскільки діти мають змогу самостійно визначати шляхи досягнення мети, аналізувати проблемні ситуації, обирати стратегії діяльності та нести відповідальність за отриманий результат. Таким чином, проєктна технологія сприяє формуванню знань, ключових компетентностей, необхідних для успішної соціальної реалізації особистості.

Відповідно до визначення В. Кілпатрика, проєктна технологія є формою організації діяльності дітей, що базується на їхній самостійній участі у виконанні

цікавих, практичних завдань та є близькими для їхнього особистого досвіду. Використання проєктної технології допомагає розвинути у дошкільників ініціативу, самостійність, творче мислення, уміння комунікувати, взаємодіяти з усіма суб'єктами освітнього процесу та активно застосовувати отримані знання, вміння, навички у знайомих і значущих для себе ситуаціях, що робить освітній процес більш природним, захопливим і мотивуючим [56].

За концепцією Дж. Томас, проєктна технологія виходить за межі традиційного підходу до освітнього процесу. За його словами, це глибокий дидактичний підхід, який ставить дитину в центр уваги під час навчання, де вона вирішує проблемні ситуації, що вимагають критичного мислення, аналізу та співпраці з суб'єктами освітнього процесу. Науковець наголошує, що проєктна технологія сприяє всебічному розумінню та довготривалому засвоєнню знань [62].

У дошкільному віці проєктна технологія набуває особливої цінності, їхня природна цікавість і схильність до гри створюють сприятливі умови для пізнання світу через активну діяльність. Проєктна технологія у дошкільній освіті допомагає розвивати зв'язне мовлення, мислення, емоційний інтелект і навички взаємодії з однолітками. Теми проєктів, наближені до повсякденного досвіду дитини – такі як «Тварини навколо нас», «Чарівний світ природи» – сприяють формуванню цілісного уявлення про навколишній світ. У процесі реалізації проєкту дитина засвоює знання, вчиться самостійно шукати відповіді, ставити запитання та приймати рішення. У межах проєктної технології педагог стає підтримкою й орієнтиром для дитини, допомагаючи їй реалізовувати власні ідеї та забезпечуючи простір для активної діяльності.

Отже, науковий дискурс акцентує увагу на необхідності формування екологічної культури у дітей саме в дошкільному віці як на етапі, коли закладаються світоглядні та поведінкові основи особистості. Здійснений аналіз дефініцій понять «екологічна культура», «технологія» та «проєктна технологія» підтверджує їхню взаємозалежність і методологічну значущість для організації освітнього процесу в ЗДО. Екологічна культура осмислюється як інтегративна

якість особистості, що поєднує систему знань, ціннісних орієнтацій і практичних способів екологічно доцільної поведінки, тоді як педагогічна технологія постає як цілісна і науково обґрунтована система організації освітньої діяльності. Проєктна технологія, у свою чергу, зумовлює діяльнісну спрямованість освітнього процесу закладу дошкільної освіти, активізує пізнавальну самостійність дітей та позитивно впливає на інтеграцію знань через практичну взаємодію з навколишнім світом. Розроблені педагогічні підходи вітчизняних і зарубіжних науковців слугують дієвим підґрунтям для формування екологічної культури та обґрунтовують доцільність використання проєктної технології у процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку.

1.2 Психолого-педагогічні умови формування екологічної культури у дітей дошкільного віку

Формування екологічної культури дітей дошкільного віку справа не легка, яка потребує цілеспрямованої, систематичної роботи усіх суб’єктів освітнього процесу ЗДО та батьків вихованців. У дошкільному віці формуються первинні уявлення про живу та неживу природу, емоційно-ціннісне ставлення до природи рідного краю, екологічне мислення та набувається початковий досвід екологічно доцільної поведінки. З огляду на це, особливої актуальності набуває наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов, які сприяють цілісному розвитку екологічної культури особистості дитини-дошкільника.

У наукових доробках С. Хатунцевої, психолого-педагогічні умови окреслюються, як джерело виникнення, існування та розвиток самого педагогічного процесу в закладах освіти та можливості їх удосконалення. Спеціально створені психолого-педагогічні умови мають здатність керувати педагогічним процесом, можливість робити його компоненти узгодженими між собою [51].

Проблема психолого-педагогічних умов у дошкільній освіті розкривається в працях Г. Бєлєнької, А. Богуш, Н. Горопаха, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Лисенко, А. Льовочкіної, З. Плохій, Т. Поніманської, які вказують роль спеціально організованого освітнього середовища, урахування вікових і психологічних особливостей дітей та ціннісно-діяльнісного підходу у вихованні дошкільників.

Згідно з позицією Г. Бєлєнької, формування екологічної культури включає інтеграцію розуміння вікових особливостей дошкільників із організацією освітньої діяльності в ЗДО, що забезпечує мотивацію дитини до взаємодії з природним середовищем, розвиток знань, ставлень і відповідних практичних умінь, а також формування у них емоційно-ціннісного ставлення до довкілля [5; 6].

За концепцією Н. Горопахи, психолого-педагогічні умови – це цілеспрямована організована система педагогічних і психологічних чинників, що сприяють ефективному розвитку екологічної свідомості, екологічній культурі дошкільників, формуванню у них екологічно доцільної поведінки в природі. Науковиця зазначає, що психолого-педагогічні умови формування екологічної культури дошкільників передбачають:

– урахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей дітей дошкільного віку;

– створення емоційно сприятливого, еколого-ергономічного середовища для взаємодії дитини з природою;

– залучення дітей до практичної природоохоронної діяльності;

– інтеграцію компонентів екологічної культури (пізнавального, емоційного та діяльнісного компонентів екологічного виховання;

– активну взаємодію вихователя й дитини на засадах екогуманізму (моральних принципах ставлення до природи, усвідомлення єдності людини і природного довкілля) [14].

Основною складовою психолого-педагогічних умов є врахування вікових психологічних особливостей дітей дошкільного віку. У цьому контексті необхідно враховувати, що для дошкільників характерні емоційна вразливість,

допитливість, образне мислення, прагнення наслідувати дії інших та потреба у практичній діяльності. Перераховані особливості дошкільників обумовлюють доцільність формування екологічної культури на засадах безпосереднього спілкування з природою, активної діяльності та позитивного внутрішнього емоційного переживання.

Реалізація цієї умови передбачає добір змісту, традиційних та нетрадиційних форм і методів роботи відповідно до рівня розвитку дітей, їхніх інтересів, пізнавальних можливостей та життєвого досвіду. Диференційований підхід дозволяє забезпечити активну участь кожної дитини в освітньому процесі, використовувати завдання за складністю та самостійністю та сприяє більш глибокому засвоєнню екологічних знань, умінь та навичок.

Вагоме значення має також організація діяльнісної взаємодії дітей з природним довкіллям. Залучення дошкільників до практичної, ігрової, дослідницької та трудової діяльності сприяє формуванню в них реального досвіду екологічно доцільної поведінки. Через власну діяльність діти засвоюють знання про живу та неживу природу, усвідомлюють наслідки своїх дій, що є основою розвитку відповідального ставлення до природного довкілля.

Результативність процесу формування екологічної культури значно підвищується за умови застосування інтерактивних і проєктних педагогічних технологій. Проєктна технологія орієнтує освітній процес на активну пізнавальну діяльність дітей, сприяє інтеграції знань з різних освітніх сфер та формує вміння співпрацювати, планувати й досягати поставленої мети. Використання проєктної технології екологічного спрямування дозволяє поєднати навчання з практикою та наблизити освітній процес до реального життя дитини.

Однією з головних психолого-педагогічних умов формування екологічної культури є створення емоційно сприятливого й екологічно насиченого освітнього еколого-ергономічного середовища. На думку Н. Вахняк, Т. Плахтій, еколого-ергономічний простір реалізується через організацію середовища, яке було б максимально адаптоване до потреб дітей, враховуючи принципи

екологічної безпеки, ергономічності та гармонійної взаємодії дошкільника з компонентами довкілля [11, с. 46].

Еколого-ергономічне середовище в закладі освіти вимагає наявності природних об'єктів, куточків природи, фітомодулів, екологічних стежинок, можливостей для спостережень і дослідів, які б сприяли формуванню у дітей дошкільного віку позитивного емоційного ставлення до природи рідного краю. Трактуючи думку З. Плохій такий простір має стимулювати активну пізнавальну діяльність, сприяти формуванню екологічних уявлень та практичних навичок збереження природи й водночас створювати сприятливі умови для фізичного і психоемоційного благополуччя дітей дошкільного віку [45].

Емоційна залученість дитини до взаємодії з природою виступає визначальною складовою усвідомлення її цінності та необхідності дбайливого ставлення до неї. На глибоке переконання О. Кононко, природне середовище стане розвивальним за умови, що воно сприятиме становленню у дошкільника сприйняття довкілля, інтересу до нього; оволодінню елементарними уявленнями про повітря, ґрунт, їхні властивості, якості, стани, явища природи, рослини, тварини (їх різноманітність, будову, спосіб життя), людину, про зв'язок між станом довкілля та здоров'ям усього живого, основні Зорі і Планети; формуванню природодоцільної поведінки [27, С. 118–119].

Суттєвою психолого-педагогічною умовою формування екологічної культури є їх цілеспрямоване залучення дітей дошкільного віку до практично орієнтованої природоохоронної діяльності. У сучасних умовах, коли освітній процес реалізується в різних форматах – очному, дистанційному та змішаному – збільшується потреба в адаптації змісту, пошуку нових методів і форм педагогічної взаємодії відповідно до специфіки кожної моделі навчання.

У дошкільному віці провідною формою пізнання є практична діяльність, що реалізується через безпосередню взаємодію дитини з природним довкіллям. Як зазначає Н. Лисенко, саме практичне залучення дітей дошкільного віку до спостереження за природою, догляду за об'єктами живої природи та участі у природоохоронній діяльності забезпечує формування ціннісного ставлення до

довкілля, розвиток екологічної свідомості та опанування первинних поведінкових навичок, які становлять основу екологічної культури [32].

Ураховуючи значення практичної взаємодії з природою, саме очна форма освітнього процесу в ЗДО забезпечує найсприятливіші психолого-педагогічні умови для ефективного засвоєння дітьми екологічних знань і навичок. Реалізація зазначених можливостей відбувається шляхом організації різних форм природоохоронної діяльності в межах освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

До таких форм належать участь дітей у догляді за рослинами, підтриманні порядку на території закладу, долучення до екологічних акцій (наприклад, «Посади дерево», «Пташина їдальня», «Збережи ялинку») в межах проєктної діяльності, а також облаштування куточків природи в групових кімнатах. Така діяльність справляє значущий емоційно-ціннісний і соціальний вплив, адже передбачає живу взаємодію дитини з природним середовищем, педагогами та однолітками, формуючи основи відповідального, дбайливого ставлення до природи в реальних умовах.

Залучення до подібних видів діяльності забезпечує формування у дітей дошкільного віку первинного досвіду взаємодії з природним середовищем, сприяє емоційно-ціннісному засвоєнню екологічного змісту та стимулює прояв соціальної активності. Разом із тим, участь у природоохоронних заходах сприяє формуванню соціальної компетентності, зокрема таких її складників, як уміння взаємодіяти в групі, дотримуватися правил спільної діяльності та брати відповідальність за спільний результат.

Практика організації природоохоронної діяльності в ЗДО в традиційному форматі характеризується високим рівнем ефективності у контексті безпосередньої взаємодії дітей із природним середовищем, а також у процесі соціалізації через колективну діяльність. Проте в умовах сьогодення, з огляду на безпекову ситуацію в країні така діяльність може бути адаптована до дистанційного або змішаного формату навчання за умови належної організації та залучення батьків як активних учасників освітнього процесу.

Природоохоронна діяльність у дистанційному форматі не втрачає своєї цінності. Навпаки, вона відкриває нові можливості для індивідуалізації завдань, розвитку самостійності та творчої ініціативи дошкільників використовуючи метод проєктів. Наприклад, діти можуть реалізовувати домашні міні-проєкти: висаджування рослин у домашніх умовах, створення годівничок із підручних матеріалів, спостереження за природними явищами під час прогулянки з батьками, фотографування чи створення розповідей, складання казок про тварин. Також можна організовувати онлайн-звіти, презентації, спільні еко-флешмоби (наприклад, «Екомісія вдома»), використовуючи цифрові інструменти.

Такий підхід дозволяє зберегти діяльнісний компонент, хоч і в опосередкованій формі, формуючи в дитини суб'єктивне відчуття причетності до природи. Основним фактором доцільності дистанційного формування екологічної культури є партнерство з батьками вихованців, які виступають посередниками між педагогом і природою. Усі ці форми діяльності сприяють формуванню первинного досвіду екологічно доцільної поведінки, навіть за відсутності безпосереднього контакту з однолітками та вихователем ЗДО.

Змішана форма навчання дає можливість поєднувати безпосередню діяльність у групі з індивідуальною природоохоронною активністю вдома. Наприклад, частина тижня проводиться в ЗДО (ведення фенологічних календарів природи, догляд за рослинами, робота в фітомодулях, проведення уроків мислення та доброти, екологічних занять, екологічних ігор тощо), а інша – вдома під супроводом батьків (спостереження за погодою, ведення альбомів спостережень, створення аплікацій із природних матеріалів, проведення екологічних дослідів, Дня добрих справ).

Вихователь моделює освітній процес таким чином, щоб дитина розуміла зв'язок між власною діяльністю у різних видах активностей та просторових контекстах – як у закладі дошкільної освіти, так і в умовах сімейного середовища. Така освітня модель сприяє інтеграції екологічних знань у повсякденне життя, що, у свою чергу, виступає важливою умовою становлення стійкої екологічно доцільної поведінки дітей.

Отже, дистанційний та змішаний формати формування екологічної культури не менш ефективні, якщо враховувати психолого-педагогічні особливості дітей дошкільного віку, забезпечувати підтримку з боку дорослих та створювати емоційно насичене, комфортне середовище для взаємодії з природою через опосередкований досвід. Залучення дітей дошкільного віку до практичної природоохоронної діяльності залишається важливою психолого-педагогічною умовою формування екологічної культури, незалежно від форми організації освітнього процесу.

Кожна форма освітнього процесу має свої особливості реалізації, переваги та потребує відповідної адаптації змісту та методів. Незалежно від формату організації взаємодії, суттєвою психолого-педагогічною умовою ефективного формування екологічної культури у дітей дошкільного віку є інтеграція її ключових компонентів – пізнавального, емоційного та діяльнісного.

Цілісне поєднання пізнавального, емоційного та діяльнісного компонентів сприяє всебічному розвитку у дітей дошкільного віку екологічної культури. У процесі такої інтеграції в дитини формується системне уявлення про явища та закономірності природного середовища, розвивається здатність до аналізу, узагальнення й встановлення причинно-наслідкових зв’язків.

У дітей збагачується емоційно-ціннісне ставлення до природи рідного краю, що відображається у співпереживанні, дбайливості, здивуванні перед її красою та багатоманітністю.

Діяльнісний компонент забезпечує засвоєння практичних способів взаємодії з довкіллям, що сприяє поступовому формуванню культури, екологічно доцільної поведінки в повсякденному житті та усвідомленню дитиною відповідальності за стан навколишнього середовища.

З метою наочного представлення структури формування екологічної культури у дітей дошкільного віку, основні компоненти цього процесу узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Компоненти екологічної культури дітей дошкільного віку

№	Компонент екологічної культури	Змістова характеристика	Ознаки екологічної культури у дошкільників
1.	Пізнавальний компонент	Окреслює систему екологічних знань, уявлень і понять про природу, взаємозв'язки в екосистемах, правила гармонійної взаємодії дитини з довкіллям	– Основні знання дітей про об'єкти живої та неживої природи; – Розуміння дітьми елементарних причинно-наслідкових зв'язків у природі
2.	Емоційний компонент	Розкриває ціннісне та емоційно-ціннісне ставлення дітей до природи, вміння турбуватися, виявляти захоплення, співчуття до природи рідного краю	– формування у дітей дбайливого ставлення до навколишнього середовища; – отримання позитивних емоцій під час спілкування з живою та неживою природою
3.	Діяльнісний компонент	Включає практичну поведінку дітей та їх дії екологічного спрямування, уміння використовувати знання й реалізовувати екологічні принципи в реальних життєвих ситуаціях	– участь дітей у природоохоронній діяльності; – дотримуватися правил екологічно доцільної поведінки в природному довкіллі

Отже, з таблиці 1.1 видно, що екологічна культура дітей дошкільного віку формується на основі трьох основних компонентів, яка включає: пізнавальний,

емоційний та діяльнісний. Кожен компонент виконує значущу функцію: пізнавальний забезпечує оволодіння основними екологічними знаннями, емоційний сприяє розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи рідного краю, що проявляється у вмінні дітей опікуватися, дбайливо ставитися до природи, діяльнісний – формує практичні навички дітей екологічно доцільної поведінки в природі. Тісний зв'язок і взаємне доповнення окреслених компонентів забезпечують цілісне формування основ екологічної культури в дошкільному віці.

У своїх дослідженнях Н. Горопаха доводить, психолого-педагогічні умови мають розглядатися в комплексі, у взаємозв'язку з організацією освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Такий підхід сприяє становленню екологічних цінностей та екологічно доцільній поведінці дітей в природі [14].

Проведений аналіз свідчить, не менш значущою психолого-педагогічною умовою формування екологічної культури у дітей дошкільного віку є забезпечення педагогічної підтримки та реалізація особистісного прикладу з боку дорослого (вихователя, членів родини). Вихователь постає як модель екологічно свідомої поведінки, носій екологічних знань, вмінь, моральних норм і правил взаємодії з природним довкіллям. Послідовні дії педагога, демонстрація відповідального ставлення до об'єктів живої та неживої природи, а також системна взаємодія з батьками вихованців створюють умови для засвоєння дітьми екологічних знань, уявлень і закріплення відповідних поведінкових навичок у щоденному житті. Досить повно, на нашу думку, окреслюють психолого-педагогічні умови формування екологічної культури пропонують Г. Бєлєнька, Т. Науменко та О. Половіна [6] низку психолого-педагогічних умов, які гарантують розвиток усіх компонентів екологічної компетентності. Реалізація таких психолого-педагогічних умов створює базу для формування екологічної культури як на рівні знань, так і у сфері цінностей, поведінкових настанов і самоаналізі власної поведінки з позиції конкретного об'єкта природи.

З точки зору науковців (Г. Бєлєнька, Т. Науменко та О. Половіна), перш за все, необхідно враховувати вікові особливості дітей дошкільного віку. Зміст,

форми та методи роботи мають відповідати рівню розвитку екологічного мислення, сприйняття та уявлень дитини про живу та неживу природу, корисність екологічно доцільної поведінки в природі, особливо в старшому дошкільному віці. Освітній процес має сприяти збереженню пізнавального інтересу та емоційної залученості дітей до природознавчих тем. Такий підхід вихователів ЗДО до освітнього процесу забезпечує поступове формування екологічних знань, уявлень і ставлень відповідно до вікових можливостей дошкільників.

Наступним суттєвою умовою є організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, насиченої екологічним змістом. Ефективними формами взаємодії з природою є: екскурсії, спостереження, заняття, трудові десанти, екологічні ігри, експериментально-дослідницька діяльність тощо. Матеріал має бути доступним і наочно представленим, з акцентом на природні явища, які добре сприймаються дітьми дошкільного віку. Такий формат роботи дозволяє педагогам відійти від подачі сухої інформації до формування у дітей усвідомленого й особистісно значущого ставлення до природного довкілля.

Третя психолого-педагогічна умова – це розвиток емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи. Екологічне культура повинна включати елементи, що формують емоційну чутливість до природи. Використання художніх творів, казок, ігор викликає у дітей дошкільного віку почуття захоплення, радості, турботи, стимулюючи внутрішнє бажання любити й захищати природу рідного краю. Завдяки цьому діти краще засвоюють моральні принципи екологічно доцільної поведінки в природі.

Важливою психолого-педагогічною умовою є також перенесення знань дітей у практичну площину. Екологічна культура розвивається через уміння застосовувати отримані знання в повсякденному житті [6]. Завдяки практичним завданням, ігровим активностям та спостереженням діти вчаться передбачати наслідки власних дій, проявляти ініціативу. Сформоване відповідальне ставлення дітей до природного довкілля є передумовою переходу від формального знання до практичного втілення екологічної свідомості.

Таким чином, вище окреслені психолого-педагогічні умови, їх системна реалізація створює оптимальне екологічне середовище для формування у дошкільників екологічної культури як інтегрованої якості особистості.

У своїх дослідженнях Г. Бєлєнька висвітлює методичні підходи, що сприяють реалізації психолого-педагогічних умов формування екологічної культури:

– навчально-методичні ситуації з природою;

– ігрові, експериментально-дослідницькі завдання та вправи;

– інтеграція природничо-екологічних тем у всі види діяльності дошкільників (малювання, ігри, бесіди, спостереження) [5].

Запропоновані методичні підходи узгоджуються з психолого-педагогічними умовами та сприяють системній і багатовекторній організації освітнього процесу формування екологічної культури у дітей дошкільного віку.

Психолого-педагогічні умови, у свою чергу, охоплюють сукупність взаємопов’язаних чинників, які забезпечують когнітивне засвоєння екологічного матеріалу, формування особистісної залученості та практичної активності у сфері взаємодії з природою.

Узагальнюючи вище викладене, слід зазначити, що формування екологічної культури у дітей дошкільного віку є першочерговим напрямом сучасної дошкільної освіти, що вимагає цілісного підходу. Екологічна культура на цьому етапі становлення особистості формується через поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів, а її розвиток значною мірою залежить від дотримання психолого-педагогічних умов, адекватних віковим особливостям дошкільників. Формування мотиваційної спрямованості щодо взаємодії з природним середовищем, розвиток відповідних знань і практичних навичок, а також педагогічно обґрунтована організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти створюють підґрунтя для успішного становлення екологічної свідомості та відповідального ставлення дітей до довкілля.

1.3 Педагогічні функції, дидактичні принципи та етапи проєктної технології

В умовах сьогодення, коли відбуваються зміни в освіті проєктна технологія розглядається як одна з результативних форм організації освітнього процесу в ЗДО, орієнтованої на освітні напрями БКДО (2021), розвиток ключових компетентностей. Впровадження проєктної технології в практику закладу дошкільної освіти передбачає реалізацію низки педагогічних функцій і спирається на систему дидактичних принципів, що визначають цілісність та результативність проєктної діяльності.

Педагогічні функції проєктної технології були предметом досліджень як зарубіжних (Дж. Дьюї, В. Кілпатрик, Дж. Томас), так і вітчизняних науковців (С. Гончаренко, О. Коберник, Г. Кравченко, Н. Кугуєнко, О. Савченко, О. Слободяник, В. Павлова, І. Підласий).

Так, Дж. Дьюї у своїх працях розглядав освітній процес у закладах освіти як активну взаємодію дитини з навколишнім середовищем, де знання формується через діяльність, досвід і рефлексію. Така діяльність виконує низку значущих педагогічних функцій, а саме:

– створює цілісну, значущу діяльність, яка відповідає інтересам дітей, тим самим активізує їхню пізнавальну мотивацію;

– формує вміння мислити та діяти самостійно, розвиваючи в дитини впевненість у власних силах, здатність приймати рішення, аналізувати наслідки своїх дій і відповідати за результат;

– поєднує пізнавальний досвід дитини з її повсякденним життям, роблячи освітній процес природним, зрозумілим і значущим для неї [53].

Означене дозволило трактувати ідеї Дж. Дьюї як педагогічну функцію проєктної технології – організовувати процес навчання через цільову діяльність дитини, де навчання стає цікавою діяльністю, а не формальним заучуванням матеріалу, автоматичним відтворенням почутого.

Продовжуючи ідеї Дж. Дьюї, В. Кілпатрик окреслив проєктну діяльності як освітню технологію. У своїх працях В. Кілпатрик наголосив на педагогічних функціях проєктної технології:

– дитина сама вибирає й реалізує власні проєкти, що розвиває здатність до самостійної діяльності;

– проєкт – це цілеспрямована діяльність, яку дитина реалізує в соціальному середовищі, вирішуючи реальні завдання та отримуючи індивідуальний досвід;

– роль педагога – фасилітатор, який підтримує дитину в освітньому процесі, стимулює пошук вирішення проблемних ситуацій, напрями дослідження й не диктує готові рішення.

Наведені підходи є підґрунтям для виділення педагогічних функцій проєктної технології за В. Кілпатриком:

– функція самостійності – стимулює дитину бути активним суб'єктом навчання;

– функція діяльнісного розвитку – забезпечує діяльність через реальні дії й проєктні завдання;

– функція соціальної інтеграції – проєкти реалізуються в контексті взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, що розвиває комунікативні та соціальні навички дітей [56, С. 321–322].

Виходячи з вище сказаного, зазначимо Дж. Дьюї та В. Кілпатрик прямо не формулювали термін «педагогічні функції методу проєктів» у сучасному розумінні, однак їхні ідеї чітко відтворюють освітній потенціал технології: стимулювання активності та самостійності дітей, розвиток мислення через практичну діяльність, а також формування соціальних навичок у процесі спільної взаємодії суб'єктів освітнього процесу над проєктом.

У вітчизняному просторі «педагогічні функції проєктної технології» досліджували С. Гончаренко, О. Коберник, Г. Кравченко, Н. Кугуєнко, О. Савченко, О. Слободяник, В. Павлова, І. Підласий, Л. Швайка, які розкривали роль проєктної технології у розвитку самостійності, мотивації до навчання, умінні працювати в команді та здатності дітей до рефлексії. Для кращого

сприйняття педагогічних функцій проєктної технології подамо їх у вигляді схеми (рис. 1.1), яка відображає такі функції: дидактичну, пізнавальну, розвивальну, виховну та соціальну.

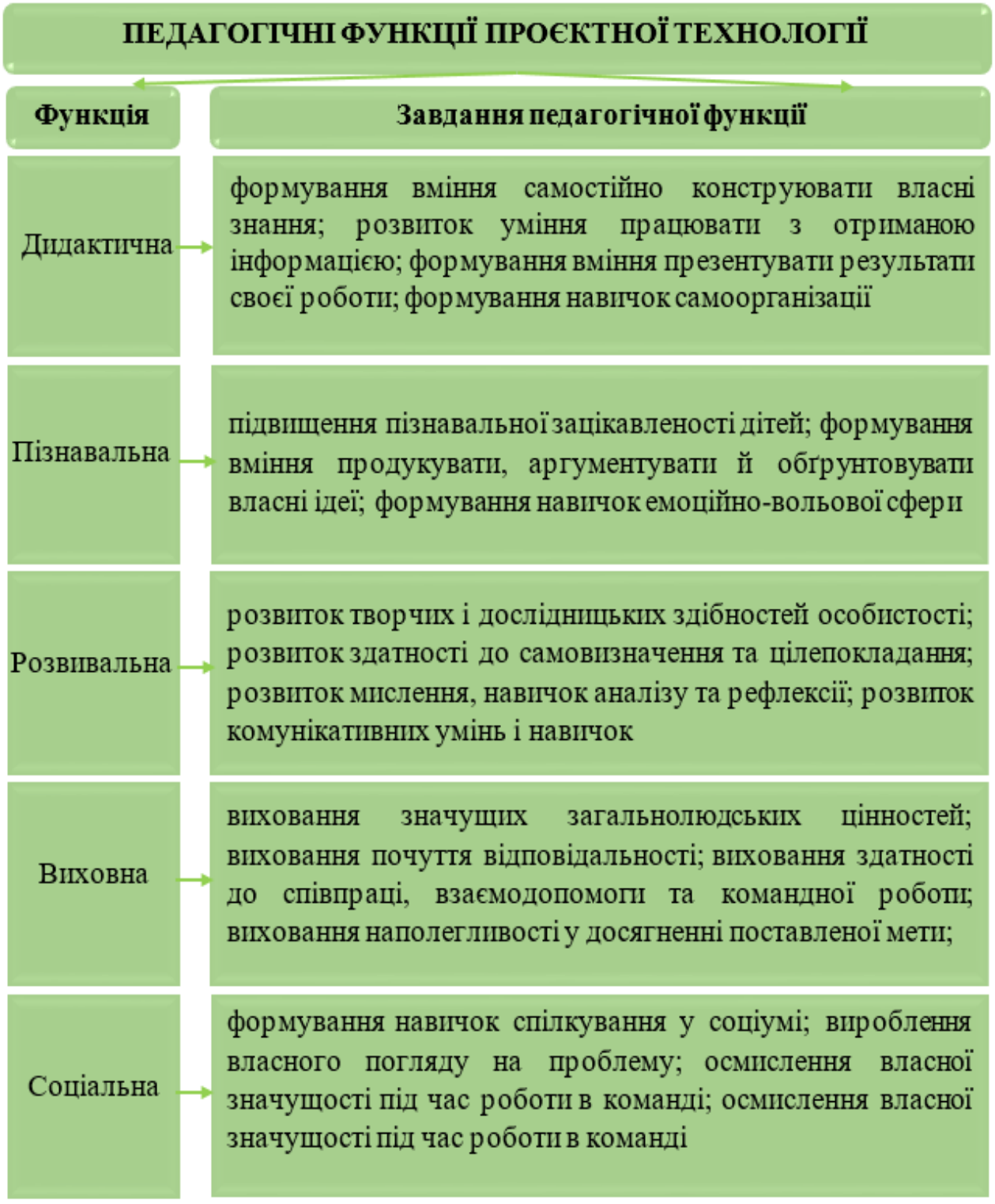


Рисунок 1.1 – Педагогічні функції проєктної технології

Дидактична функція проєктної технології заключається у формуванні в дітей дошкільного віку вміння самостійно здобувати знання, використовувати їх на практиці та розвивати пізнавальний інтерес. Означена функція реалізується через організацію освітнього процесу, пізнавальної діяльності, у якій дитина активно бере участь.

Наприклад, під час реалізації екологічного проєкту «Чисте повітря – здорова планета» діти разом із вихователем: спостерігають за небом, деревами, листям, димом із труб; дізнаються, що таке чисте й забруднене повітря; обговорюють, чому важливо дихати чистим повітрям; малюють малюнки або створюють аплікації на тему охорони природи; роблять прості висновки: «Не можна палити листя», «Потрібно саджати дерева» тощо.

У наведеному прикладі дидактична функція виражається в тому, що діти засвоюють нові знання про навколишнє середовище, розвивають уміння аналізувати, узагальнювати та демонструвати результати своєї діяльності. Таким чином, проєктна діяльність слугує формуванню умінь, потрібних для подальшого всебічного розвитку дитини.

Пізнавальна функція проєктної технології в дошкільній освіті проявляється у стимулюванні допитливості, інтересу до довкілля та бажання дізнаватися кожного дня щось нове. В основі пізнавальної функції лежить активне залучення дитини до експериментально-дослідницької діяльності, яка відповідає її віковим особливостям. Так, наприклад, під час реалізації проєкту «Де живе вода?» діти разом із вихователем знаходять відповіді на запитання: звідки береться вода в крані, чому не можна пити воду з калюжі, чим вона корисна для людей, рослин і тварин. Вони розглядають ілюстрації, читають пізнавальну та художню літературу, переглядають мультфільми чи відео про колообіг води в природі, спостерігають за різними станами води, проводять нескладні досліди – випаровують, заморожують, переливають воду у різні ємкості. У процесі обговорень діти висловлюють свої думки, роблять припущення, висновки й закріплюють отримані знання, створюючи тематичні міні книжки, альбоми або лепбуки з власними малюнками й короткими

висловами. Пізнавальна функція розкривається через організацію діяльності в ЗДО, яка дає змогу дитині самостійно отримувати нову інформацію, ставити запитання та шукати на них відповіді. Такий підхід сприяє розвитку мислення, уваги, спостережливості, а також формує у них навички самостійного пізнання навколишнього середовища.

Розвивальна функція проєктної технології полягає у створенні педагогічних умов, за яких дитина має можливість активно мислити, уявляти, фантазувати, шукати неординарні рішення та виражати себе в різних видах діяльності. У процесі реалізації проєктної технології у дитини виховується самостійність, ініціативність, уміння планувати власні дії та працювати в команді з однолітками. Наприклад, під час реалізації проєкту «Космос – це цікаво!» діти розмірковують над тим, що таке космос, як виглядають планети, зорі, сузір'я, хто такий космонавт і що він робить. Вони слухають легенди, казки та розповіді про зорі, створюють аплікації й малюнки космічних ракет, планет, моделюють «політ у космос» у сюжетно-рольових іграх, театралізують, а також придумують фантастичні історії. Така діяльність стимулює розвиток зв'язного мовлення, логічного та образного мислення, творчої уяви та емоційної чутливості, виховують любов до природи космосу.

Проєктна технологія за таких умов сприяє всебічному розвитку особистості дитини, формуючи її як активного, допитливого й самостійного дослідника навколишнього світу.

Виховна функція проєктної технології полягає у формуванні в дітей дошкільного віку морально-етичних якостей, емоційної чутливості, відповідального ставлення до себе, інших людей та навколишнього світу. Завдяки участі в спільній діяльності діти вчаться співпрацювати, поважати думку товариша, виявляти турботу, доброзичливість і чуйність. Прикладом такої діяльності, може стати проєкт «Добрі справи». Під час реалізації проєкту діти дискутують, що означає бути добрим, як можна допомагати іншим у закладі дошкільної освіти, вдома, на вулиці. Вони діляться власними прикладами добрих справ, приймають участь в соціально-екологічних акціях, слухають казки й

історії про дружбу, співчуття, підтримку, грають у сюжетно-рольові ігри на тему допомоги й створюють тематичні малюнки чи листівки для друзів або батьків.

У процесі такої діяльності виховуються основи моральності, емоційно-ціннісне ставлення до світу Природи, формуються позитивні риси характеру та закладаються ціннісні орієнтири. Діти не просто засвоюють певні поняття, а переживають їх через отриманий досвід і приклади з повсякденного життя.

Соціальна функція проєктної технології проявляється у формуванні в дітей умінь взаємодіяти з однолітками та дорослими, відчувати себе частиною колективу, дотримуватися загальноприйнятих норм життя в суспільстві. Здійснюючи спільну проєктну діяльність діти вчаться домовлятися, слухати одне одного, розподіляти ролі, допомагати один одному і працювати на спільний результат. Наприклад, під час реалізації проєкту «Дитячий садок – це наша родина» діти досліджують життя групи, дізнаються про професії працівників закладу освіти, моделюють ситуації, знайомляться з правилами поведінки в колективі. Вони разом створюють стінгазету, готують невеличкі виступи або свята для працівників садочка, виготовляють подарунки, обговорюють, як зробити перебування в дошкільному закладі приємним для всіх. Участь у такому проєкті допомагає дітям відчути важливість власної ролі у спільноті, формує навички відповідальності, толерантності, взаємоповаги та позитивного соціального досвіду.

Отже, виходячи з вище сказаного зазначимо, педагогічні функції проєктної технології в дошкільній освіті взаємопов’язані та гармонійно поєднуються в процесі спільної діяльності дітей і вихователя ЗДО. Завдяки такій технології освітній процес стає більш змістовним, емоційно насиченим і наближеним до реального життя. Діти отримують необхідні знання для соціалізації в суспільстві, розвивають мислення, зв’язне мовлення, творчу уяву, навички комунікації та співпраці з однолітками, дорослими. Вони вчаться діяти самостійно, проявляти ініціативу, приймати рішення й відповідати за результат, що сприяє всебічному розвитку особистості дитини, формує в неї ціннісне ставлення до себе, інших людей та навколишнього світу.

Після окреслення основних педагогічних функцій проєктної технології, доцільно звернути увагу на дидактичні принципи, які забезпечують ефективну реалізацію технології, зокрема в роботі з дітьми дошкільного віку.

Аналіз літератури засвідчив Г. Кравченко та Н. Кугуєнко виокремлюють низку дидактичних принципів, які визначають зміст, логіку та методичне забезпечення кожного з етапів проєктної діяльності [37]. Дослідники зазначають, що саме принципи виступають структуроутворювальним підґрунтям і забезпечують цілісність та результативність педагогічного процесу, побудованого на проєктній основі. Зазначимо їх.

Принцип прогностичності, який містить у собі здатність вихователя передбачати потенційні результати освітньої діяльності, її вплив на розвиток дитини, а також можливі труднощі, які можуть виникнути під час впровадження проєктної технології. Її реалізація вимагає від педагога ґрунтовного аналізу рівня підготовленості вихованців, обґрунтування цілей і засобів досягнення очікуваних результатів. Зазначений принцип відіграє основну роль у формуванні обґрунтованої педагогічної стратегії, орієнтованої на кінцевий результат із урахуванням вікових і психофізіологічних особливостей дітей дошкільного віку.

Принцип покроковості (поетапності) окреслює необхідність організації проєктної діяльності як послідовного процесу, кожна фаза якого базується на досягнення попереднього етапу. Такий спосіб організації освітнього процесу забезпечує логічну побудову освітньої діяльності, формує у дітей уявлення про зв’язок між етапами пізнавального процесу, сприяє розвитку вміння планувати, діяти за інструкцією, завершувати розпочате. Використання покрокового принципу зараджує формуванню у дошкільників навичок поетапного мислення, організованості та узгодженості дій.

Принцип нормування передбачає дотримання педагогом визначених процедур і правил у процесі реалізації кожного з етапів проєкту. У дошкільній освіті означений принцип запроваджується через формування структурованого освітнього середовища, де діти залучаються до діяльності в умовах чітко окреслених часових і просторових меж, послідовності виконання завдань,

стабільних очікувань і регламентованих форм взаємодії. Упровадження такого підходу веде до розвитку у дітей дошкільного віку самодисципліни, уважності, відповідальності за участь у спільній діяльності.

Наступний принцип – це принцип зворотного зв'язку, який базується на постійному аналізі педагогами закладу дошкільної освіти результативності дій дітей, рівня їхньої активності, розуміння змісту проєкту, виявлених труднощів в організації проєкту і динаміки особистісного розвитку. У дошкільному віці варто забезпечити необхідні умови для елементарної рефлексії, що реалізується через спостереження, бесіду, оцінювання процесу і результату виконаного завдання. Забезпечення зворотного зв'язку дозволяє своєчасно вносити корективи в педагогічну діяльність, адаптуючи її до реального стану засвоєння матеріалу.

Принцип продуктивності підкреслює важливість спрямування проєктної діяльності на досягнення конкретного результату, який має бути зрозумілим і особистісно значущим для дитини. Результат, досягнутий у процесі проєктної діяльності розглядається як підсумок спільної або індивідуальної роботи, що відображає засвоєний досвід, набуті вміння, розвиток творчого потенціалу дітей. Орієнтація на продуктивність дошкільника слугує підвищенню мотивації, формуванню у них цілеспрямованості, усвідомлення значущості власного внеску в загальний результат.

Принцип культурної аналогії окреслює доцільність використання в освітньому процесі елементів національної культури, традицій, духовної спадщини, які виступають джерелом ідентичності та моральних орієнтирів. Інтеграція елементів фольклору, народних звичаїв і символіки в освітній процес дітей дошкільного віку впливає на формуванню в них почуття національної ідентичності, естетичного смаку та світоглядних уявлень. Такий підхід є дієвим засобом екологічного виховання, оскільки традиційна культура українського народу відображає повагу до природи, гармонійне співіснування з природним довкіллям, що проявляється у народному календарі, обрядах, уявленнях про символіку рослинного й тваринного світу. Використання принципу культурної аналогії дозволяє ґрунтовніше інтегрувати освітню діяльність у традиційні

цінності та символіку, формуючи у дітей відчуття культурної приналежності. Така інтеграція створює підґрунтя для подальшого особистісного зростання, що природно переходить у реалізацію принципу саморозвитку – як здатності дитини до осмисленого пізнання, самоорганізації та внутрішньої мотивації до навчання.

Принцип саморозвитку пов'язаний із усвідомленням дитини активним суб'єктом освітнього процесу, здатної до самостійного вибору, творчого пошуку, ініціативи. Проєктна технологія передбачає створення доцільних умов для вільного самовираження, самореалізації та розвитку індивідуального потенціалу кожного вихованця. Застосування принципу саморозвитку допомагає сформувати внутрішню мотивацію дитини до навчання, розвитку мислення, відповідального ставлення до результатів власної діяльності.

Таким чином, сукупність зазначених принципів Г. Кравченко та Н. Кугуєнко [37] окреслюють цілісну методологічну основу проєктної діяльності в освітньому процесі ЗДО. Вони забезпечують логіку, послідовність і результативність кожного етапу проєктування, орієнтують на особистісно-орієнтований підхід, культурну відповідність і самореалізацію учасників освітнього процесу. Дотримання зазначених принципів допомагає ефективно побудувати освітній процес в ЗДО.

Разом із тим, варто звернутися до здобутків Л. Швайко, яка у своїй дослідницькій діяльності також окреслила низку дидактичних принципів проєктної технології, які повною мірою розкривають її педагогічну цінність представлено в рисунку 1.2 [36, С. 15–16] (додаток А). Принципи висвітлюють важливі аспекти організації проєктної діяльності з урахуванням вікових характеристик, рівня пізнавального розвитку та соціокультурного контексту дошкільників.

Перш за все, зазначимо принцип активності, який передбачає цілеспрямоване залучення дітей до пізнавальної діяльності в процесі реалізації проєктної технології, формує в неї зацікавлення й усвідомлене ставлення до змісту проєкту. Дошкільники виступають активними учасниками освітнього процесу, залучаючись до проєкту через ігрові ситуації, дослідницькі дії,

елементи експериментування тощо. Наприклад, під час реалізації проєкту «Чисте повітря – здорова планета» дітям можна запропонувати зібрати інформацію про джерела забруднення, взяти участь у прибиранні території, поспостерігати за станом повітря після дощу чи снігу.

Принцип активності є природним продовженням принципу продуктивності, який акцентує увагу на результативності в процесі проєктної діяльності – у формальному вимірі, у значущості здобутих знань, умінь та навичок для дитини. Проєкт має завершуватися створенням конкретного продукту – матеріального чи інтелектуального. Так, у проєкті «Еко-ліхтарики» діти виготовляють світильники з вторинних матеріалів (самостійно чи разом з батьками), демонструючи свої творчі здібності, усвідомлення важливості повторного використання ресурсів.

Логічним продовженням є принцип технологічності, який забезпечує чіткість побудови проєкту, а саме: визначення етапів, цілей, завдань, очікуваних результатів. Означений принцип забезпечує педагогу послідовність освітнього процесу, що особливо суттєво для дітей дошкільного віку, які потребують структурованого середовища. Наприклад, у проєкті «Разом подаруємо паперу друге життя» педагог разом з дітьми проходить всі етапи: від обговорення проблеми забруднення – до виготовлення виробів з макулатури.

Наступний – принцип саморозвитку, який спрямовує освітній процес на виявлення та розвиток індивідуальних здібностей і внутрішнього потенціалу дитини-дошкільника. Створення розвивального середовища, в якому діти внаслідок реалізації поставленої мети започатковуватимуть нові проєкти. Так, наприклад, під час реалізації проєкту «Еко-мандрівка Україною» кожна дитина обирає свій об’єкт дослідження: Карпати, степ, річки, і презентує його в довільній формі – малюнок, аплікація, розповідь, створений альбом або ж фотоколаж тощо.

Досить цінним є також принцип опори на суб’єктивний досвід дітей, який передбачає використання вже набутих знань та вражень дитини як основи для подальшого пізнання. Такий підхід формує так званий міст між індивідуальним

і соціальним досвідом, сприяє глибшому розумінню явищ. Під час проєкту «Моє дерево» діти розповідають про дерева у своєму дворі, на дачі або біля закладу дошкільної освіти, і вивчають їх детально, формуючи емоційно-ціннісне ставлення до світу Природи.

На підставі зазначеного логічно сформулювати принцип зв'язку дослідження з реальним життям, який надає освітньому процесу життєвої доцільності. Залучення дітей до вивчення реальних екологічних проблем забезпечує формування екологічної свідомості. У проєкті «Вода – джерело життя» діти спостерігають за економним використанням води вдома, у ЗДО, порівнюють витрати при різних способах миття рук, що дозволяє формувати практичне екологічне мислення.

Завершує логічну систему принципів принцип співробітництва та партнерства, який реалізується через організацію взаємодії між дітьми, із педагогами, батьками, представниками громади. Така взаємодія сприяє соціалізації, розвитку комунікативних навичок, відповідальності. До прикладу, у проєкті «Зелена зона нашого двору» діти разом із батьками висаджують рослини, доглядають за ними, спільно створюють куточки природи, екозони.

Отже, сформульовані Л. Швайкою дидактичні принципи проєктної технології, підкреслюють насиченість і різнобічність цього способу організації навчального процесу [36]. Їх дотримання забезпечує системність і ефективність проєктної діяльності, сприяє формуванню ключових компетентностей дошкільника, зокрема екологічної свідомості, соціальної відповідальності та творчої ініціативи – важливих чинників сталого розвитку особистості.

Основою проєктної технології є поетапна реалізація діяльнісних механізмів, що стимулюють мотивацію, створюють проблемні ситуації, сприяють пошуковій активності та досягненню кінцевого результату діяльності дітей. Такий формат освітньої взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу детально висвітлений у науково-методичних працях, зокрема в дослідженнях Ю. Буракової, Л. Козак, Г. Кравченко, М. Крупеніної, Н. Кугуєнко,

Т. Піроженко, Н. Тарапака, Л. Швайки та інших науковців, які розкривають специфіку проєктної діяльності в дошкільній освіті.

У науковій педагогічній дискусії існують різні погляди щодо структури та кількості етапів проєктної технології, оскільки кожен дослідник по-різному визначає їхню послідовність і зміст. Так, у праці М. Крупеніної запропоновано модель, що складається з п’яти етапів, а саме: постановка завдання; розробка безпосередньо проєкту; організація громадської думки щодо здійснення заходу; безпосередня трудова діяльність; облік виконаної роботи, що підкреслює практичну і соціальну спрямованість проєктної діяльності в освіті [54; 57; 59].

Згідно з концепцією Ю. Буракової, реалізація проєктної діяльності передбачає проходження чотирьох послідовних етапів.

Перший – організаційний, що включає визначення теми, мети, основних завдань, проведення діагностики та підготовку педагогів.

Другий – аналітично-пошуковий, спрямований на забезпечення учасників теоретичними знаннями з обраної проблематики, формування мотивації до пошукової та дослідницької діяльності.

Третій – діяльнісний, що охоплює розробку проєкту, практичну роботу з дітьми, презентацію результатів.

Четвертий – підсумковий, передбачає узагальнення та аналіз результатів проєктної діяльності [46, с. 7].

Представлена структура проєктної діяльності засвідчує цілісність і логічну послідовність проєктної технології, де кожен етап виконує важливу функцію в організації освітнього процесу ЗДО, забезпечуючи ефективне поєднання теоретичного осмислення, практичного втілення та рефлексивного аналізу отриманого досвіду.

На думку Л. Швайко [36] , проєктна технологія в закладі дошкільної освіти містить п’ять етапів, які вона поділяє на:

– Підготовчий (аналітично-пошуковий) етап, який передбачає створення теоретичної та організаційної основи проєктної діяльності: вивчення проблеми, діагностика інтересів дітей, формулювання проблемного запиту, вибір теми

проєкту та постановку цілей. Основна увага приділяється мотивація та актуалізація пізнавальної потреби дитини.

– Планувальний етап. На цьому етапі здійснюється планування проєкту: визначення задач, вибір форм і методів роботи, розподіл обов'язків між учасниками (діти – вихователь – батьки), встановлення критеріїв оцінювання, планування ресурсів та часових меж. За міжнародними моделями проєктного навчання зазначений етап відповідає стадії планування/підготовки, де формується чітка структура діяльності суб'єктів освітнього процесу.

– Реалізаційний (виконавчий) етап. На даному етапі діти залучаються до активної практичної реалізації проєкту: збір інформації, спостереження, експерименти, моделювання, участі у різних активностях, виготовлення продукту проєкту (самостійно, з однолітками чи з батьками). Вихователь виступає фасилітатором – скеровує, консультує, коригує, але не нав'язує готових рішень дітям.

– Контрольно-оцінювальний (рефлексійний) етап. Після закінчення практичної частини здійснюється аналіз і оцінювання результатів діяльності, рефлексія дітей щодо виконаних завдань та здобутих знань, обговорення досягнень і труднощів під час реалізації проєкту. Контрольно-оцінювальний етап сприяє усвідомленню результатів та вмінню оцінювати власну діяльність.

– Презентаційний (завершальний) етап. Проєктна діяльність офіційно підсумовується або набуває завершеного вигляду демонстрацією створеного продукту або розповіддю про напрацювання. Дітям пропонується презентувати свої здобутки одноліткам, педагогам чи батькам. Такий підхід проєктної технології забезпечує соціальний вимір діяльності дітей та закріплення отриманих результатів.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що аналіз педагогічних функцій, дидактичних принципів та етапів проєктної технології дає змогу усвідомити її як цілісну освітню систему, спрямовану на формування активної, творчої та самостійної особистості дитини-дошкільника. З'ясовано, що проєктна технологія виконує низку важливих педагогічних функцій – розвивальну,

виховну, навчальну, соціалізуючу, а також сприяє інтеграції знань та досвіду дошкільників. Її дидактичні принципи (проблемність, практична спрямованість, суб'єктність, співпраця тощо) забезпечують необхідні умови для ефективної реалізації освітніх завдань дошкільної освіти відповідно до індивідуальних потреб дитини. Встановлення та порівняння різних етапів проєктної діяльності (за Ю. Бураковою М. Крупеніною та Л. Швайкою) підтверджує наявність варіативності реалізації проєктної технології, що дозволяє адаптувати методику до вікових особливостей дітей та конкретних освітніх завдань. Отже, проєктна технологія є ефективним дидактичним інструментом, здатним забезпечити якісну зміну освітнього процесу в сучасних закладах дошкільної освіти.

1.4 Класифікація, форми та методи реалізації екологічних проєктів у дошкільній освіті

Проблема впровадження екологічних проєктів у систему освітньої діяльності закладів дошкільної освіти полягає в усвідомленні їх значущості, чіткому розумінні системних підходів до класифікації, організації форм і методик реалізації проєктної діяльності. Педагогічна наука визначає ці складові як комплексні показники, що забезпечують ефективну діяльність дошкільників у проєктних ініціативах, спрямованих на поглиблене пізнання природного середовища та формування екологічної компетентності.

У межах досліджень С. Бондар та Л. Константинової, класифікація проєктів відіграє роль системоутворюючого механізму, що дозволяє диференціювати освітні задачі залежно від їх змістової спрямованості, рівня організації та результативності в освітньому процесі ЗДО [7; 28]. Одночасно, реалізація проєктів у конкретних формах створює необхідні умови для трансформації знань у практичні дії, а застосування відповідних методів діяльності сприяє залученню дошкільників до самостійного пізнання природи відповідно до вікових особливостей дітей.

У процесі класифікації екологічних проєктів доцільно зважати на зовнішні характеристики, дидактичні цілі, змістову спрямованість та педагогічну функцію кожного виду діяльності. Як зазначає М. Павленко, ефективний поділ екологічних проєктів дозволяє оптимізувати освітній процес, спрямувати педагогічні зусилля на формування конкретних компетентностей і забезпечити диференційований підхід до діяльності дітей [39].

У цьому контексті доцільно докладніше розглянути основні підходи до класифікації проєктів, що використовуються в ЗДО.

– За тривалістю реалізації. Тривалість проєкту відображає часову структуру діяльності, що планується відповідно до досягнень дошкільників та можливостей організації освітнього процесу в закладі освіти. На думку Н. Левченко, короткострокові проєкти активізують мотиваційні аспекти навчання, сприяють розвитку інтересу дітей до дослідження окремих природних явищ, оскільки мають чіткий часовий обмежувач і конкретний результат [31, с. 92]. Для порівняння, довгострокові проєкти трактуються як складні освітні системи, які формують поетапність дослідницької діяльності, сприяють систематичному накопиченню знань і досвіду спільної діяльності дітей протягом тривалого часу.

– За рівнем організації й участі. Типологізація екологічних проєктів за рівнем учасників дозволяє варіювати інтенсивність педагогічної підтримки та самостійності дітей. Так, В. Сидоренко звертає увагу, що індивідуальні проєктні ініціативи є суттєвими ранніми формами самоосвітньої активності дошкільників, оскільки вони зосереджують увагу на розвитку самостійного мислення й внутрішньої мотивації до пізнання природних об’єктів [47]. У свою чергу, групові та колективні проєкти розширюють сферу соціального досвіду дітей, розвивають навички спільної діяльності та співпраці з однолітками і дорослими, що є необхідними в умовах соціалізації молодших вікових категорій.

– За змістом і спрямованістю діяльності. За змістовою ознакою екологічні проєкти поділяються на біоекологічні, соціально-екологічні та практичні. Як зазначає у своїх дослідженнях І. Шевчук, біоекологічні проєкти забезпечують

системне пізнання живої природи, закладають базові поняття про екосистеми, біорізноманіття, життєві цикли рослин і тварин, що створює основу для екологічної грамотності в природному довкіллі [52]. Соціально-екологічні ініціативи формують у дітей розуміння соціальних аспектів взаємодії з довкіллям, наприклад, через проєкти, присвячені правилам сортування відходів, водозбереження або ж енергозбереження. М. Павленко підкреслює, що практичні проєкти, забезпечують можливість дітям безпосередньо впливати на зміни у фізичному середовищі, підсилює відчуття відповідальності та активної життєвої позиції [39].

– За рівнем дослідницької активності. Дослідницький аспект проектів виступає ключовим чинником, що забезпечує перехід від простого сприйняття інформації до її усвідомлення через діяльність. У роботах Д. Карася [24] підкреслюється, що експериментально-дослідницькі проєкти стимулюють розвиток вмінь формулювати гіпотези, аналізувати результати та робити висновки, що є базовими складовими наукового пізнання навіть у дошкільному віці. Водночас, інформаційно-аналітичні проєкти сприяють розвитку навичок обробки інформації, систематизації даних і побудови логічних узагальнень.

Значну увагу класифікації проєктів у роботі з дітьми дошкільного віку приділяє Л. Швайко, яка посилається на праці зарубіжних і вітчизняних науковців пропонує багатовимірну систему типологізації, що враховує різні аспекти організації проєктної діяльності [36, с. 17]. Розглянемо детальніше основні типи проєктів (рис. 1.3), орієнтуючись на старший дошкільний вік, коли діти вже здатні до більш тривалої концентрації уваги, послідовного мислення та елементарного планування (додаток Б).

Першим критерієм є тривалість реалізації проєкту, що визначає часові межі участі дитини в активній діяльності. Залежно від цього розрізняють короткотривалі (до одного тижня), середньотривалі (від одного до чотирьох тижнів) та довготривалі (місяць і більше) проєкти. Короткотривалі проєкти, як правило, спрямовані на швидке вирішення конкретного завдання й відповідають ситуативним інтересам дітей, наприклад, тематичний проєкт «Подорож

екоказками» із виготовленням книжки-саморобки. У свою чергу, середньотривалі проєкти дозволяють розширити знання в межах однієї теми – наприклад, у проєкті «Світ професій» діти досліджують різні сфери праці дорослих. Довготривалі ж проєкти характеризуються комплексністю, поєднанням кількох видів діяльності й можуть охоплювати цілий навчальний період – як-от екологічний проєкт «Таємниці тітоньки природи» Н. Вахняк та В. Жмурко, що передбачає спостереження за сезонними змінами в природі – восени, взимку, навесні та влітку, різні активності, виконання творчих робіт з батьками і проведення дослідницької діяльності [20].

Не менш важливою є характеристика координації діяльності з боку дорослого, яка може бути відкритою, прихованою або мінімальною. У проєктах з відкритою координацією вихователь виконує роль активного організатора, що особливо значимо на початкових етапах проєктної діяльності з дітьми, коли необхідно навчити їх планувати, розподіляти обов'язки тощо. Так, у проєкті «Екологія для дітей: чому важливо берегти природу» вихователь активно направляє діяльність дошкільників, пояснює послідовність дій. У проєктах із прихованою координацією ініціатива поступово переходить до дітей, а вихователь виконує роль фасилітатора. Прикладом такого підходу є проєкт «Наш маленький музей природи», у межах якого діти самостійно добирають природні експонати (камінці, листя, гілочки, шишки тощо), обговорюють їхнє походження та значення. Самостійні проєкти передбачають мінімальне втручання дорослого й особливо актуальні для старших дошкільників, які вже здатні самостійно обирати тему та організовувати просту діяльність. Наприклад, діти можуть створити тематичну виставку на тему «Природу слід берегти», де представлять власноруч виготовлені аплікації, малюнки чи поробки з природних, вторинних та викидних матеріалів.

Наступною ознакою проєктної технології є кількість учасників, що визначає організаційну форму проєкту. Вона може бути індивідуальною (проєкт «Моя улюблена тваринка»), парною (наприклад, дослідницький проєкт «Життя комах»), реалізованою у малій групі (створення постера «Правила безпеки в

природному довкіллі»), або груповою, що охоплює усіх дітей ЗДО. Доцільно проводити і міжгрупові проєкти, такі як «Екофорум у садочку», що сприяють розвитку навичок комунікації та співпраці між різними віковими групами.

Класифікація проєктної технології також враховує характер контактів, тобто соціальний простір дітей, у межах якого відбувається реалізація проєкту. Внутрішні проєкти передбачають взаємодію всередині однієї групи, що зручно для реалізації творчих ініціатив таких, як «Моє місто». Міжгрупові проєкти, своєю чергою, сприяють ширшій соціалізації, взаємному збагаченню досвіду дітей – як у випадку з тематичним фестивалем «Традиції нашої родини». «Зелений ярмарок», де діти з різних груп презентують власноруч виготовлені поробки з природних чи вторинних матеріалів, діляться знаннями про збереження довкілля та екологічні звички у своїх родинах.

Особливу увагу слід приділити формі проведення проєкту, адже саме вона відображає провідну діяльність, що лежить в основі проєкту. Ігрові проєкти використовують сюжетно-рольові елементи й сприяють розвитку емоційної сфери. Наприклад, театралізована постановка казки «Колобок на новий лад», де герої вчаться дбайливо ставитися до природи, не смітити в лісі, допомагати тваринам. Навчальні проєкти орієнтовані на розвиток пізнавальної сфери. Зразком може бути проєкт «Подорож крапельки», під час якого діти дізнаються про кругообіг води в природі, важливість її збереження та правила економного використання. Пізнавально-дослідницькі проєкти передбачають спостереження, експерименти, формування причинно-наслідкових зв’язків (проєкт «Чарівна вода»). У творчих проєктах акцент робиться на художній самореалізації – наприклад, створення колекції аплікацій «Осінній настрій». Практико-орієнтовані проєкти передбачають створення продукту, що має прикладне значення, як-от підготовка та проведення екскурсії для батьків «Покажи свій садочок».

Основний вид діяльності, що лежить в основі проєкту, залежить від домінуючих завдань проєктної технології дослідницько-пошукові, творчі, рольові, прикладні та інформаційні проєкти. У дослідницько-пошуковому

проєкті «Як живе кімнатна рослина?» діти вивчають умови росту рослин. Творчі проєкти, як-от «Майстерня казок про природу», розвивають уяву та художню ініціативу, сприяючи формуванню екологічної свідомості через створення власних історій (використання технології «сторітелінг») про взаємодію людини й природи. Рольові проєкти моделюють соціальні ситуації, допомагаючи дітям краще зрозуміти світ дорослих. Наприклад, проєкт «Екологічний патруль», у межах якого діти «перевіряють» чистоту довкілля (території ЗДО, парку, ігрового майданчику тощо), пропонують способи її покращення. Прикладні проєкти орієнтовані на створення корисного продукту. Зразком може бути виготовлення книжки-порадника «Як берегти довкілля щодня», де діти у доступній формі викладають прості екозвички. Інформаційні проєкти передбачають ознайомлення дітей з новими знаннями та передавання їх у доступній формі – через малюнки, тематичні стіннівки, аплікації, спільні бесіди та міні-виставки. Наприклад, проєкт «Зелена планета», у межах якого діти разом із вихователем створюють тематичний куточок з ілюстраціями про охорону рослин, тварин, чистоту повітря й води, а також діляться враженнями та набутими знаннями у колі однолітків.

Таким чином, класифікація проєктів за різними критеріями у дошкільному віці дозволяє вихователям обирати найбільш доцільну форму освітньої взаємодії, що відповідає рівню розвитку дітей, освітнім завданням і ресурсам ЗДО. Участь у різних типах проєктів сприяє формуванню в дітей самостійності, ініціативності, навичок співпраці та критичного мислення, що є надзвичайно важливими в умовах компетентнісного підходу до освіти.

Різноманітність форм та методів реалізації проєктів дозволяє педагогам варіювати організаційні підходи залежно від змісту завдання, вікових особливостей дітей і умов освітнього середовища. Як зазначає Н. Зайцева, форма реалізації проєкту визначає не тільки структуру діяльності, але й рівень внутрішньої мотивації дітей до участі в екологічній діяльності [22].

Інтегровані форми реалізації означають поєднання проєктної діяльності з іншими освітніми лініями. За спостереженнями О. Коваль, така інтеграція

дозволяє педагогам створювати міждисциплінарні освітні ситуації, у яких екологічні питання органічно переплітаються з мовленнєвим, художньо-естетичним чи соціально-комунікативним змістом [26].

Модульні форми забезпечують поетапну реалізацію проєктної діяльності, де кожен модуль має власну логіку, завдання та результат. Це дає змогу плавно переходити від простіших завдань до більш складних, що корелює з принципом послідовності в навчанні та з урахуванням вікових можливостей дітей.

Ігрові форми реалізації проєктів виступають провідним засобом мотивації та залучення дошкільників у діяльність. У роботах Л. Петрової підкреслюється, що ігрові проєкти активізують емоційно-ціннісну сферу дітей, дозволяючи поєднувати навчання та гру, що створює сприятливий психологічний клімат і збільшує результативність пізнавальної діяльності [40, с. 53].

Проєктно-дослідницькі марафони та екологічні акції. Масові форми реалізації проєктів, такі як марафони та акції, об’єднують дітей різних груп і часто залучають батьків і громаду. Як зазначає А. Мироненко [38], такі ініціативи розширюють сферу екологічної діяльності, сприяють формуванню соціальної відповідальності та активної громадянської позиції у дошкільників.

Організаційно-методичне підґрунтя для здійснення екологічних проєктів відіграє суттєву роль у забезпеченні цілеспрямованості та рівень залученості діяльності дітей. Вони впливають як на зміст участі дошкільника в створенні продукту проєкту, так і на способи організації взаємодії між усіма учасниками діяльності.

Діяльнісні (практичні) методи, які включають спостереження, експеримент, маніпулювання природними об’єктами, є основою практичної складової проєкту. За твердженням Т. Климчук, ці методи формують у дітей здатність безпосередньо взаємодіяти з природним середовищем, аналізувати результати своїх дій та робити висновки на основі практичного досвіду [25].

Пізнавально-комунікативні методи. Методи пізнавально-комунікативного спрямування (бесіди, діалоги, спільна робота в групах) дозволяють дошкільникам аргументовано висловлювати власні ідеї, слухати інших, спільно

знаходити розв’язки та формулювати висновки, що сприяє розвитку мовленнєвої компетентності та соціальних навичок.

Методи відображення результатів. Методи презентації, створення тематичних виставок, фото-відеозвітів виступають способом подання результатів, засобом рефлексії, самооцінки та критичного осмислення власної діяльності, що є важливою передумовою формування самосвідомості дошкільника.

Інтерактивні та цифрові методи. Сучасна педагогіка активно впроваджує інтерактивні та цифрові методи, що дозволяють розширити змістовну основу реалізації проєктів. Як відзначає у своїх напрацюваннях В. Гончарук, використання цифрових інструментів (освітні відео, інтерактивні карти, віртуальні тури) створює ширше поле для пізнання, стимулює цікавість дітей до довкілля і розвиває інформаційно-цифрову компетентність [13, с. 40].

Отже, класифікація екологічних проєктів у дошкільній освіті є багатогранною і ґрунтується на чітких дидактичних критеріях – тривалості, рівні організації, змістовій спрямованості й ступені дослідницької активності. Разом із цим форми реалізації визначають організаційні шаблони, що впливають на мотивацію та рівень залучення дітей у діяльність, а методи реалізації забезпечують ефективну пізнавальну, практичну та комунікативну діяльність у рамках проєктної діяльності. Такий комплексний підхід сприяє емоційно-ціннісному ставленню дітей до природи та формуванню високого рівня екологічної компетентності на основі інтегрованої, діяльнісної та дослідницької практики.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Діагностика рівня сформованості екологічної культури старших дошкільників

Формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку є одним із пріоритетних завдань сучасної дошкільної освіти, що зумовлено суспільною потребою у вихованні особистості, здатної до відповідального й дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища. У наукових дослідженнях екологічна культура розглядається як інтегративне особистісне утворення, що поєднує систему екологічних знань, ціннісних орієнтацій, емоційно-морального ставлення до природи та готовності до екологічно доцільної поведінки.

З метою визначення реального стану сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку було організовано та проведено педагогічний експеримент, який розпочинався з констатувального етапу. Основною метою цього етапу стало виявлення вихідного рівня сформованості основних компонентів екологічної культури дошкільників як передумови для подальшої реалізації формувального етапу дослідження.

Завдання констатувального етапу експерименту:

– проаналізувати рівень екологічних знань дітей про об’єкти живої та неживої природи;

– визначити особливості емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи;

– виявити сформованість практичних умінь і навичок екологічно доцільної поведінки у природному середовищі.

Педагогічний експеримент проводився на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 162 «Ведмедик» Запорізької міської ради міста Запоріжжя Запорізької області.

Зазначений заклад дошкільної освіти має належні організаційно-педагогічні умови для здійснення дослідно-експериментальної роботи екологічного спрямування, зокрема функціонуючий куточок природи, досвід реалізації інтегрованих форм освітньої діяльності та налагоджену взаємодію з батьками вихованців, що сприяє формуванню екологічної культури дітей у реальному освітньому середовищі.

У процесі дослідження враховувалися положення та зміст програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», яка орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини, зокрема й на формування екологічної культури.

У дослідженні взяли участь 46 дітей старшого дошкільного віку, які були розподілені на дві групи:

– експериментальну групу (ЕГ) – 24 дитини;

– контрольну групу (КГ) – 22 дитини.

Діагностика на констатувальному етапі експерименту проводилася окремо в експериментальній та контрольній групах, що дало змогу визначити вихідний рівень сформованості екологічної культури в кожній групі та забезпечити коректність подальшого порівняльного аналізу результатів формувального етапу.

Методологічну основу діагностичного етапу становив комплекс взаємодоповнювальних методів, зокрема: педагогічне спостереження, індивідуальні та групові бесіди з дітьми, аналіз результатів продуктивної діяльності, моделювання проблемних ситуацій морального вибору, а також анкетування батьків і педагогів. Такий підхід забезпечив цілісність та об’єктивність отриманих результатів.

Застосування комплексу взаємодоповнювальних методів дозволило здійснити цілісний аналіз сформованості екологічної культури, охопивши як

пізнавальні уявлення дітей, так і їх емоційне ставлення та практичну поведінку у взаємодії з природним середовищем.

Для визначення рівня сформованості екологічної культури старших дошкільників було використано моніторинг екологічної освіти за системою В. Смірнової, адаптований до вікових особливостей дітей дошкільного віку, а також авторські діагностичні завдання, спрямовані на виявлення когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної культури.

На основі узагальнення наукових підходів до структури екологічної культури (Г. Бєлєнька, Н. Гавриш, О. Колонькова, З. Плохій, Г. Пустовіт та ін.) було виокремлено такі критерії її сформованості:

– когнітивний, що відображає обсяг, усвідомленість і системність екологічних уявлень дітей;

– емоційно-ціннісний, який характеризує ставлення дитини до об’єктів природи, рівень емпатії та моральної чутливості;

– поведінковий, що виявляється у практичних діях, уміннях і навичках екологічно доцільної поведінки.

Відповідно до визначених критеріїв було встановлено три рівні сформованості екологічної культури: високий, середній та низький (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Рівні сформованості екологічної культури старших дошкільників

Рівні сформованості екологічної		Критерії та показники екологічної свідомості		
		1	2	3
		Когнітивний: 1) знання про рослинний світ; 2) знання про тваринний світ; 3) знання про об’єкти неживої природи; 4) знання про пори	Емоційно-ціннісний: 1) емоційний відгук на різні ситуації; 2) шанобливе ставлення до рослинного і тваринного світу; 3) реагування відповідно до	Поведінковий: 1) реалізація екологічних знань, умінь у поведінці; 2) дотримання ціннісних орієнтацій в житті; 3) сформованість стійких форм

Продовження таблиці 2.1

		року	ситуації; 4) сформованість ціннісних орієнтацій	толерантної поведінки по відношенню до природи
	Високий	Глибокі та повні знання про рослинний і тваринний світ, об’єкти неживої природи та пори року; завдання виконують правильно, на запитання відповідають впевнено, обґрунтовують свою відповідь	Проявляють інтерес і емоційно виражають своє відношення до об’єктів природи; знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; без вагань вирішують врятувати жука	Сформовані навички бережливого ставлення до об’єктів природи; самостійно бачать необхідність доглядати за рослинами та тваринами, якісно його виконують; отримують задоволення від допомоги тваринам і рослинам
	Середній	Достатня обізнаність з рослинним і тваринним світом, об’єктами неживої природи та порами року; при виконанні завдань роблять 2–3 помилки; відповідають не на всі поставлені запитання, не завжди можуть аргументувати свою відповідь	Вибірково проявляють інтерес до об’єктів природи; частково знають, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; з ваганнями вирішують врятувати жучка	Недостатньо сформовані навички бережливого ставлення до об’єктів природи; не усвідомлюють необхідність догляду за тваринами та рослинами – захоплені процесом, а не якісним результатом

Продовження таблиці 2.1

	Низький	Поверхневі обмежені знання про рослинний і тваринний світ, об’єкти неживої природи та пори року; завдання виконують неправильно, роблять багато помилок; не можуть відповісти на поставлені запитання	Ситуативний інтерес або не проявляють його зовсім до об’єктів природи; не мають уявлення, як потрібно доглядати за домашніми улюбленцями та мешканцями куточка природи, рослинами; вирішують не рятувати жучка	Не сформовані навички бережливого ставлення до природи (не виконали завдання)

Для виявлення сформованості когнітивного компонента екологічної культури було проведено бесіди з дітьми, спрямовані на з’ясування знань про рослинний і тваринний світ, об’єкти неживої природи, пори року та їх характерні ознаки. Оцінювання здійснювалося за бальною шкалою, що дало змогу встановити рівень сформованості когнітивного компонента окремо в кожній групі.

Аналіз результатів засвідчив, що в експериментальній групі високий рівень когнітивного компонента виявлено у 12% дітей, середній рівень – у 50%, низький рівень – у 38%. Отримані дані свідчать, що більшість дітей експериментальної групи мають загалом достатні уявлення про об’єкти та явища природи, проте ці знання часто мають фрагментарний характер і потребують систематизації.

У контрольній групі високий рівень когнітивного компонента продемонстрували 9% дітей, середній рівень – 50%, низький рівень – 41%. Результати дають підстави стверджувати, про переважання середнього та низького рівнів сформованості екологічних знань і недостатню здатність дітей самостійно встановлювати причинно-наслідкові зв’язки у природі (рис. 2.1).

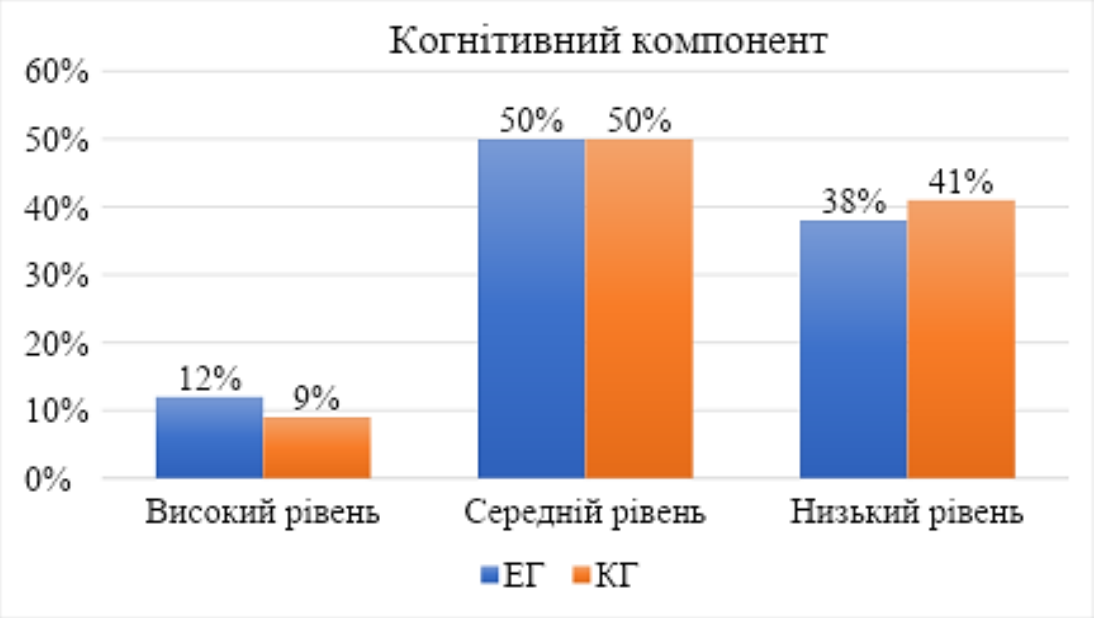


Рисунок 2.1 – Рівень сформованості екологічної культури старших дошкільників за когнітивним критерієм у експериментальній та контрольній групах (констатувальний етап експерименту)

З метою виявлення рівня сформованості емоційно-ціннісного компонента екологічної культури у старших дошкільників було використано бесіду та проблемну ситуацію морального вибору, що дозволило оцінити ставлення дітей до об’єктів природи, рівень емпатії, а також готовність до екологічно доцільної поведінки в умовах вибору.

Під час бесіди з’ясовувалося, наскільки діти усвідомлюють необхідність догляду за домашніми улюбленцями, мешканцями куточка природи та рослинами, а також їхня здатність пропонувати конкретні дії, спрямовані на збереження природного довкілля. Проблемна ситуація була спрямована на виявлення готовності дитини пожертвувати власною вигодою заради збереження життя живої істоти.

Аналіз результатів показав, що в експериментальній групі високий рівень сформованості емоційно-ціннісного компонента зафіксовано у 13% дітей, середній рівень – у 58%, низький рівень – у 29%. Отримані дані демонструють, про те, що більшість дітей експериментальної групи загалом позитивно

ставляться до природи, однак їхні ціннісні орієнтації ще не набули стійкого характеру та часто потребують підтримки з боку дорослого.

У контрольній групі високий рівень емоційно-ціннісного компонента виявлено у 9% дітей, середній рівень – у 59%, низький рівень – у 32%. Отримані результати свідчать про подібну до експериментальної групи тенденцію, однак дещо нижчий показник високого рівня вказує на менш виражену готовність дітей до самостійного прийняття екологічно доцільних рішень (рис. 2.2).

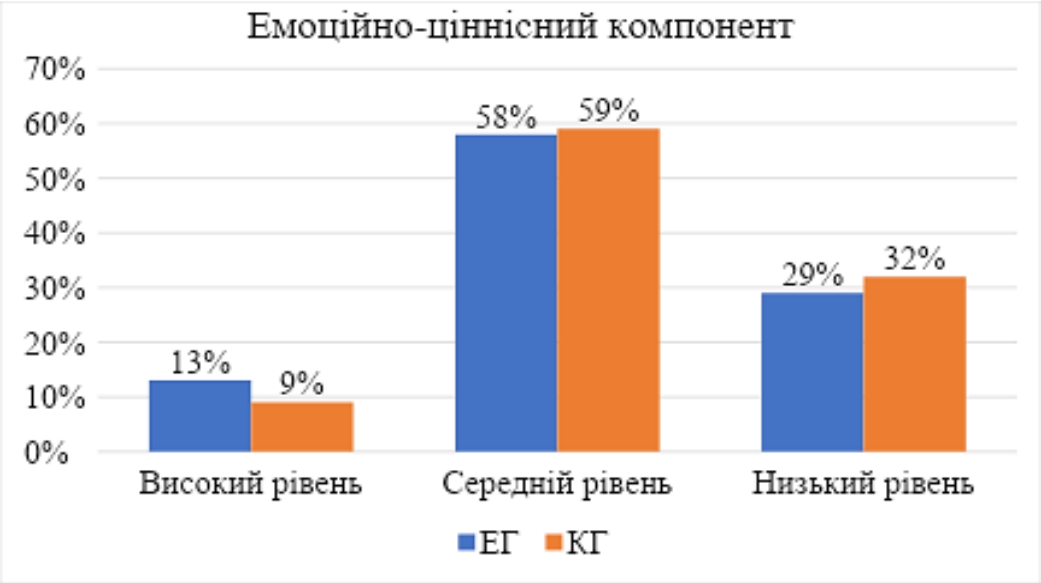


Рисунок 2.2 – Рівень сформованості екологічної культури старших дошкільників за емоційно-ціннісним критерієм у експериментальній та контрольній групах (констатувальний етап експерименту)

Для визначення рівня сформованості поведінкового компонента екологічної культури було використано педагогічне спостереження у спеціально створених ситуаціях, що імітували необхідність догляду за об’єктами природи. Такий підхід дав змогу оцінити знання дітей, реальні практичні дії дітей, рівень самостійності, ініціативності та відповідальності у взаємодії з природним середовищем.

У процесі спостереження фіксувалася здатність дітей помічати проблемну ситуацію, приймати рішення та здійснювати конкретні дії, спрямовані на допомогу рослинам і тваринам.

Результати засвідчили, що в експериментальній групі високий рівень сформованості поведінкового компонента виявлено у 12% дітей, середній рівень – у 42%, низький рівень – у 46%. Це вказує на те, що значна частина дітей експериментальної групи ще не володіє стійкими навичками екологічно доцільної поведінки та потребує спеціально організованого педагогічного впливу.

У контрольній групі високий рівень поведінкового компонента зафіксовано у 9% дітей, середній рівень – у 41%, низький рівень – у 50%. Переважання низького рівня свідчить про недостатню сформованість практичних умінь і навичок дбайливого ставлення до природи у значної частини дітей (рис. 2.3).

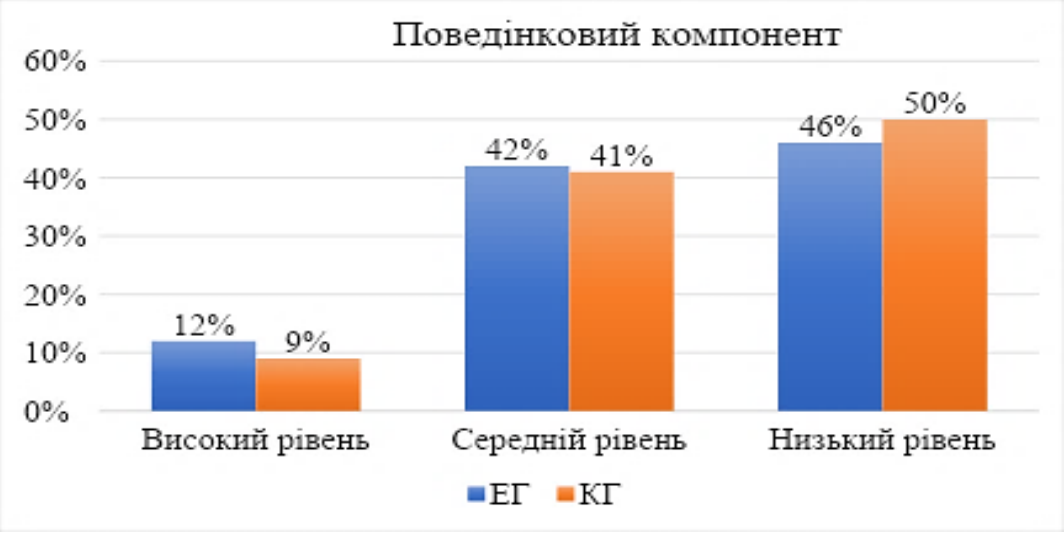


Рисунок 2.3 – Рівень сформованості екологічної культури старших дошкільників за поведінковим критерієм у експериментальній та контрольній групах (констатувальний етап експерименту)

Порівняльний аналіз результатів діагностики за всіма критеріями засвідчив, що рівень сформованості екологічної культури старших дошкільників як в експериментальній, так і в контрольній групах є переважно середнім і низьким. Найбільш сформованим виявився емоційно-ціннісний компонент, тоді як поведінковий компонент є найменш розвиненим, що вказує на розрив між екологічними уявленнями, ціннісним ставленням і реальною практикою екологічно доцільної поведінки.

Результати діагностики рівня сформованості екологічної культури старших дошкільників в експериментальній та контрольній групах (констатувальний етап експерименту) в одну узагальнену таблицю для кращого наочного порівняння даних (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Узагальнені результати діагностики рівня сформованості екологічної культури старших дошкільників в експериментальній та контрольній групах (констатувальний етап експерименту)

Критерій	Група	Низький рівень (%)	Середній рівень (%)	Високий рівень (%)
Когнітивний	ЕГ	38	50	12
	КГ	41	50	9
Емоційно-ціннісний	ЕГ	29	58	13
	КГ	32	59	9
Поведінковий	ЕГ	46	42	12
	КГ	50	41	9

Таким чином, результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що рівень сформованості екологічної культури старших дошкільників в експериментальній і контрольній групах є переважно середнім і низьким. Найменш сформованим виявився поведінковий компонент, що свідчить про недостатню інтеграцію екологічних знань і ціннісних орієнтацій у практичну діяльність дітей.

Виявлений стан зумовив необхідність цілеспрямованої педагогічної роботи, спрямованої на формування екологічної культури як цілісного особистісного утворення, що й стало підґрунтям для організації формувального етапу експерименту.

Отримані результати підтверджують актуальність цілеспрямованої педагогічної діяльності, орієнтованої на формування цілісної екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку, з особливим акцентом на розвиток практичних навичок екологічно доцільної поведінки. Це зумовлює потребу в

розробці та впровадженні спеціально організованого педагогічного змісту і методичного забезпечення, ефективність якого буде перевірено під час формувального етапу експериментального дослідження.

2.2 Організація та проведення експериментального дослідження з формування екологічної культури засобами проєктної технології

Сучасні виклики екологічного характеру, зокрема погіршення стану довкілля, виснаження природних ресурсів і зростання антропогенного впливу на природу, зумовлюють необхідність переосмислення підходів до екологічного виховання підростаючого покоління. Особливої актуальності питання формування екологічної культури набуває в період здобуття дошкільної освіти, адже саме у дошкільному віці закладаються основи світоглядних уявлень, ціннісних орієнтацій та моделей поведінки дитини щодо навколишнього середовища.

Результати констатувального етапу експериментального дослідження, описані у попередньому підрозділі засвідчили, що рівень сформованості екологічної культури у більшості дітей старшого дошкільного віку перебуває на середньому та низькому рівнях. Найменш сформованим виявився поведінковий компонент, що свідчить про недостатню готовність дітей до практичної реалізації екологічно доцільної поведінки. Виявлений дисбаланс між знаннями, емоційним ставленням і реальними діями зумовив необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу, спрямованого на формування екологічної культури як цілісного особистісного утворення.

У цьому контексті перспективним засобом формування екологічної культури старших дошкільників є проєктна технологія, яка забезпечує інтеграцію пізнавальної, емоційно-ціннісної та практичної діяльності дітей, сприяє розвитку їхньої самостійності, активності та відповідальності у взаємодії з природним довкіллям.

Проєктна технологія в дошкільній освіті розглядається як педагогічна технологія, що ґрунтується на організації цілеспрямованої діяльності дітей, спрямованої на розв'язання пізнавально значущої проблеми та створення конкретного, соціально й особистісно значущого результату. У процесі проєктної діяльності дитина виступає не пасивним споживачем знань, а активним учасником освітнього процесу, який досліджує, спостерігає, експериментує, узагальнює та застосовує отриманий досвід у практичній діяльності.

У контексті формування екологічної культури проєктна технологія має низку переваг:

– забезпечує цілісне засвоєння знань про природу як взаємопов'язану систему;

– створює умови для емоційного переживання взаємодії з природними об'єктами;

– сприяє формуванню практичних навичок екологічно доцільної поведінки;

– активізує пізнавальну, дослідницьку та творчу діяльність дітей;

– залучає батьків до спільної освітньо-виховної діяльності.

Окреслені переваги проєктної технології зумовили її вибір як провідного засобу формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку на формувальному етапі експериментального дослідження.

Мета проєкту: формування у дітей старшого дошкільного віку основ екологічної культури через ознайомлення з явищами природи, взаємозв'язками у довкіллі, розвиток емоційно-ціннісного ставлення до природного середовища; виховання усвідомленої потреби у збереженні природи та набуття досвіду екологічно доцільної поведінки у повсякденному житті; залучення дітей до активної пізнавальної, ігрової та художньо-творчої діяльності у взаємодії з дорослими в дистанційному форматі.

Завдання проєкту:

– формувати елементарні уявлення дітей про природу як єдину цілісну систему;

– виховувати дбайливе ставлення до довкілля, як складової екологічної культури;

– сприяти усвідомленню дітьми впливу людської діяльності на стан навколишнього середовища;

– розширювати знання про екологічно безпечні звички та поведінку у природному довкіллі;

– формувати основи екологічної культури як частини особистісного розвитку дитини;

– розвивати здатність до спостереження, дослідження природних явищ, встановлення причинно-наслідкових зв’язків;

– стимулювати прояви екологічно відповідальної поведінки через гру, мистецтво, казку, працю;

– залучати батьків до спільної діяльності, спрямованої на підтримку та розвиток екологічної культури дитини;

– узагальнювати екологічні знання та демонструвати їх у колективних підсумкових творчих формах (додаток В).

Метою формувального етапу експериментального дослідження було підвищення рівня сформованості окремих компонентів екологічної культури та формування внутрішньо мотивованої готовності дітей до екологічно доцільної поведінки в повсякденному житті, насамперед, старших дошкільників експериментальної групи шляхом упровадження проєктної технології екологічного спрямування в освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти.

Відповідно до визначеної мети було окреслено такі завдання формувального етапу:

– формувати у дітей уявлення про природу як цілісну систему, у якій всі елементи взаємопов’язані;

– розвивати пізнавальний інтерес до об’єктів і явищ живої та неживої природи;

– виховувати дбайливе, ціннісне та емоційно забарвлене ставлення до природного довкілля;

– формувати у дітей усвідомлення впливу діяльності людини на стан навколишнього середовища;

– розвивати практичні вміння та навички екологічно доцільної поведінки у повсякденному житті;

– залучати дітей до активної пізнавальної, ігрової, художньо-творчої та дослідницької діяльності екологічного спрямування;

– забезпечити педагогічну взаємодію з батьками з метою підтримки екологічного виховання дітей у сімейному середовищі.

Формувальний етап експерименту проводився на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 162 «Ведмедик» Запорізької міської ради. У формувальному експерименті брали участь 24 дитини експериментальної групи, з якими систематично реалізовувалася авторська програма формування екологічної культури засобами проєктної технології. Діти контрольної групи (22 особи) брали участь у традиційній освітній діяльності відповідно до чинної освітньої програми без цілеспрямованого використання проєктної технології екологічного спрямування.

Формувальний етап експерименту тривав чотири тижні та був органічно інтегрований в освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти. Реалізація проєктної технології здійснювалася з урахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку, принципів доступності, наочності, діяльнісної спрямованості та емоційної насиченості освітнього процесу.

Основною формою організації діяльності дітей експериментальної групи став екологічний проєкт «Зелена планета в наших руках», який було розроблено та реалізовано з урахуванням вимог Базового компонента дошкільної освіти (2021) та спрямовано на формування екологічної культури як інтегративної якості особистості дитини.

Формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку на формувальному етапі експерименту здійснювалося в межах екологічного проєкту «Зелена планета в наших руках», який був розроблений як цілісна педагогічна система, спрямована на поетапне формування когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів екологічної культури.

Проєкт мав комплексний характер і реалізовувався упродовж чотирьох тижнів у межах освітньо-виховного процесу експериментальної групи (додаток Г). Його зміст було структуровано відповідно до логіки проєктної діяльності та вікових можливостей дітей старшого дошкільного віку.

У структурі проєкту виокремлено три взаємопов’язані етапи:

– підготовчий (мотиваційно-орієнтаційний);

– основний (пізнавально-діяльнісний);

– підсумковий (творчо-рефлексивний).

Кожен із зазначених етапів мав чітко визначену мету, зміст і очікувані результати, що забезпечило послідовність та системність формування екологічної культури дітей.

З метою наочного узагальнення структури екологічного проєкту та визначення спрямованості кожного його етапу на формування окремих компонентів екологічної культури подано узагальнювальну таблицю 2.2.

Таблиця 2.2 – Відповідність етапів проєкту компонентам екологічної культури

Етап проєкту	Основний зміст діяльності	Компоненти екологічної культури
Підготовчий етап	Бесіди, проблемні ситуації, мотивація	Когнітивний, емоційно-ціннісний
Основний етап	Досліди, спостереження, практична діяльність	Когнітивний, поведінковий
Підсумковий етап	Рефлексія, творчі роботи	Емоційно-ціннісний, поведінковий

Метою підготовчого етапу було формування у дітей позитивної мотивації до участі в проєкті, актуалізація наявних уявлень про природу та створення емоційно сприятливого освітнього середовища.

На підготовчому етапі (перший тиждень реалізації проєкту) основна увага приділялася формуванню у дітей позитивної мотивації до участі в проєктній діяльності, актуалізації наявних уявлень про природу та створенню емоційно сприятливого освітнього середовища. З цією метою педагог організовував різноманітні види діяльності, спрямовані на виклик інтересу до проблем взаємодії людини з природним довкіллям.

У межах підготовчого етапу проводилися онлайн-бесіда «Що таке природа?», дидактичні ігри «Живе – неживе» та «Врятуй планету», читання й обговорення казки В. Сухомлинського «Як їжачок ліс прибрав», аплікація «Дерево доброти», пальчикова гімнастика «Квіточка росте». Зазначені види діяльності сприяли актуалізації первинних екологічних уявлень, формуванню емоційної зацікавленості та розвитку емпатії до об’єктів живої і неживої природи.

Особливе значення на цьому етапі мали бесіди проблемного характеру, під час яких діти разом із педагогом обговорювали питання необхідності збереження природи, можливі наслідки зникнення рослин і тварин, а також вплив діяльності людини на стан навколишнього середовища. Для підвищення пізнавального інтересу використовувалися художні твори екологічного змісту, ілюстративний та мультимедійний матеріал, що забезпечувало емоційне залучення дітей до тематики проєкту.

У процесі спільного обговорення діти формулювали проблему проєкту, висловлювали власні припущення щодо шляхів її розв’язання та визначали очікувані результати спільної діяльності. Таким чином, підготовчий етап створив умови для формування внутрішньої готовності дітей до активної участі в проєктній діяльності та слугував підґрунтям для подальшого цілеспрямованого засвоєння екологічних знань, цінностей і норм екологічно доцільної поведінки.

Основний етап реалізації проєкту (другий – третій тижні) був спрямований на активне залучення дітей до пізнавальної, практичної, ігрової та художньо-творчої діяльності екологічного змісту, що забезпечувало цілісне формування всіх компонентів екологічної культури.

На цьому етапі діти брали участь у різноманітних видах діяльності:

– пізнавальній (бесіди, спостереження, досліди);

– практичній (догляд за рослинами і тваринами, трудові доручення);

– ігровій (дидактичні та сюжетно-рольові ігри екологічного спрямування);

– художньо-творчій (малювання, аплікація, створення колективних композицій).

Зокрема, реалізовувалися дидактичні та сюжетно-рольові ігри «Що шкодить природі?», «Я – маленький еколог», рухлива гра «Очистимо галявину», дослідницька діяльність «Що тоне – що плаває?», творчі завдання «Весна прийшла», екоколажі, а також вправи, спрямовані на формування навичок сортування сміття.

Пізнавальний компонент екологічної культури формувався через систематичне ознайомлення дітей з об’єктами живої та неживої природи, умовами їх існування та взаємозв’язками у природному середовищі. Особлива увага приділялася організації елементарної дослідницької діяльності, у процесі якої діти спостерігали за ростом рослин, властивостями води, ґрунту й повітря, робили припущення, висновки та узагальнення на основі власного досвіду.

Емоційно-ціннісний компонент розвивався завдяки безпосередньому контакту дітей із природними об’єктами, обговоренню проблемних ситуацій морального вибору та колективному аналізу результатів діяльності. У ході такої роботи діти вчилися співпереживати живим істотам, усвідомлювати цінність природи як необхідної умови життя людини та інших організмів, формували позитивне емоційне ставлення до довкілля.

Формування поведінкового компонента екологічної культури здійснювалося у процесі практичної діяльності, що передбачала виконання конкретних дій із догляду за рослинами й тваринами, підтримання чистоти

навколишнього середовища, дотримання правил екологічно доцільної поведінки. Зазначені види діяльності сприяли розвитку відповідальності, самостійності та здатності застосовувати екологічні знання у реальних життєвих ситуаціях, забезпечуючи закріплення набутих умінь у практичному досвіді дітей.

Підсумковий етап реалізації проєкту (четвертий тиждень) був спрямований на узагальнення набутих екологічних знань, осмислення досвіду екологічно доцільної діяльності та формування в дітей умінь рефлексії. На цьому етапі здійснювалося систематизування отриманого досвіду, оцінювання результатів спільної діяльності та усвідомлення значущості власного внеску кожної дитини у збереження природного довкілля.

У межах підсумкового етапу організовувалися підсумкові бесіди, під час яких діти обговорювали результати проєкту, ділилися власними враженнями та оцінювали свою участь у спільній діяльності. Представлення результатів проєкту відбувалося у творчій формі, зокрема через створення плакатів «Правила друга природи», колективних творчих робіт, виготовлення буклетів «Екопоради для всіх», організацію виставок дитячих малюнків, аплікацій і виробів з природних матеріалів, а також перегляд мультфільму «Чому плаче дерево?» з подальшим обговоренням.

Важливим елементом підсумкового етапу стала онлайн-презентація результатів проєкту, яка дала змогу дітям представити власні досягнення, продемонструвати набуті знання та вміння, а також відчути значущість спільної діяльності. Рефлексивна діяльність сприяла усвідомленню дітьми важливості екологічно доцільних дій, закріпленню позитивного досвіду взаємодії з природним середовищем і формуванню внутрішньої мотивації до подальшої природоохоронної діяльності.

У процесі реалізації проєкту «Зелена планета в наших руках» педагог виступав джерелом знань, організатором, координатором та фасилітатором проєктної діяльності. Його діяльність була спрямована на створення умов для самостійної активності дітей, підтримку їхніх ініціатив, стимулювання

пізнавального інтересу та формування позитивного емоційного ставлення до природи.

Важливу роль у формувальному експерименті відігравала взаємодія з батьками вихованців. Батьків було залучено до виконання окремих завдань проєкту, надання консультацій щодо екологічного виховання дітей у сім'ї, участі у спільних заходах. Така співпраця сприяла узгодженості виховних впливів закладу дошкільної освіти та сім'ї.

Реалізація проєктної технології на формувальному етапі експерименту передбачала досягнення таких результатів:

– зростання рівня екологічних знань дітей;

– формування стійкого емоційно-ціннісного ставлення до природи;

– розвиток практичних умінь і навичок екологічно доцільної поведінки;

– підвищення загального рівня сформованості екологічної культури старших дошкільників.

З метою узагальнення логіки формування екологічної культури старших дошкільників засобами проєктної технології подано схематичне відображення (рис. 2.4) взаємозв'язку основних компонентів цього процесу.

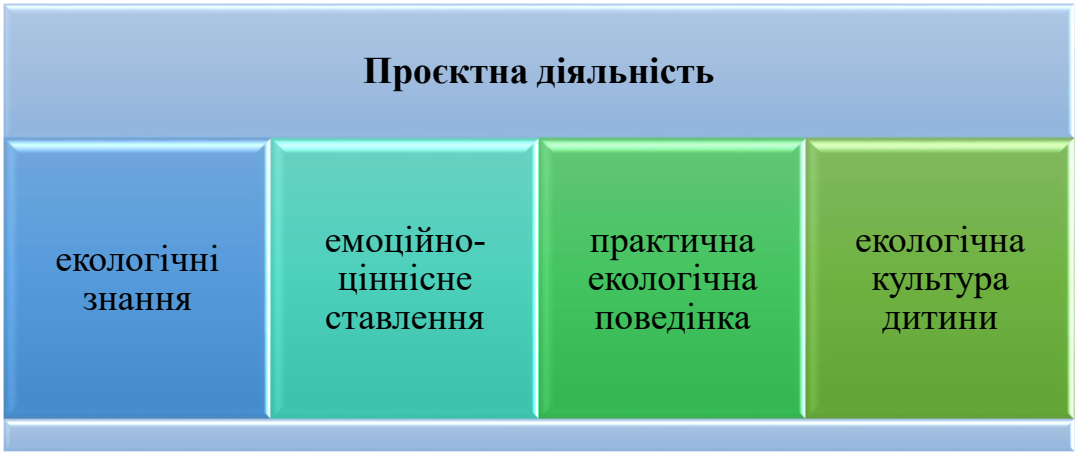


Рисунок 2.4 – Структура формування екологічної культури засобами проєктної технології

Подана схема на рисунку 2.4 відображає поетапну інтеграцію когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів у процесі проєктної діяльності, що забезпечує цілісність формування екологічної культури

дитини. Кожен із зазначених компонентів реалізується у межах конкретних форм і методів роботи, характерних для проєктної технології: дослідницька діяльність сприяє розвитку пізнавального інтересу (когнітивний компонент), творча та ігрова активність формує емоційне ставлення до природи (емоційно-ціннісний компонент), а практична участь у природоохоронних ініціативах стимулює набуття досвіду екологічно відповідальної поведінки (поведінковий компонент).

Таким чином, схема демонструє, що проєктна діяльність у дошкільному закладі не є фрагментарною, а функціонує як цілісна педагогічна система, в якій усі складові екологічної культури формуються взаємопов’язано, поступово й у логічній послідовності, що відповідає віковим можливостям дітей старшого дошкільного віку.

2.3 Аналіз результатів експериментального дослідження

Експериментальне дослідження формування екологічної культури старших дошкільників передбачало проведення порівняльного аналізу результатів констатувального та контрольного етапів експерименту з метою визначення ефективності впровадження проєктної технології екологічного спрямування в освітньо-виховний процес закладу дошкільної освіти.

Аналіз результатів здійснювався за єдиними критеріями та показниками, що забезпечило об’єктивність, достовірність і коректність порівняння отриманих даних. Оцінювання проводилося окремо в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах за такими критеріями: когнітивним, емоційно-ціннісним і поведінковим.

Когнітивний критерій відображає рівень сформованості екологічних знань дітей про об’єкти живої та неживої природи, їхні взаємозв’язки, сезонні зміни, а також усвідомлення ролі людини у збереженні довкілля.

Порівняльний аналіз результатів засвідчив чітку позитивну динаміку в експериментальній групі. Якщо на констатувальному етапі високий рівень

сформованості когнітивного компонента був зафіксований лише у 12% дітей ЕГ, то після формувального етапу цей показник зріс до 33%. Частка дітей із середнім рівнем збільшилася з 50% до 54%, тоді як кількість дошкільників з низьким рівнем суттєво зменшилася – з 38% до 13% (рис. 2.5).

Отримані результати підтверджують, що залучення дітей до проєктної діяльності сприяло накопиченню екологічних знань, їх усвідомленню, упорядкуванню та подальшому застосуванню в різних видах діяльності. Діти експериментальної групи стали впевненіше оперувати екологічними поняттями, аргументовано пояснювати причинно-наслідкові зв'язки у природі, а також демонструвати здатність переносити набуті знання у практичні життєві ситуації.

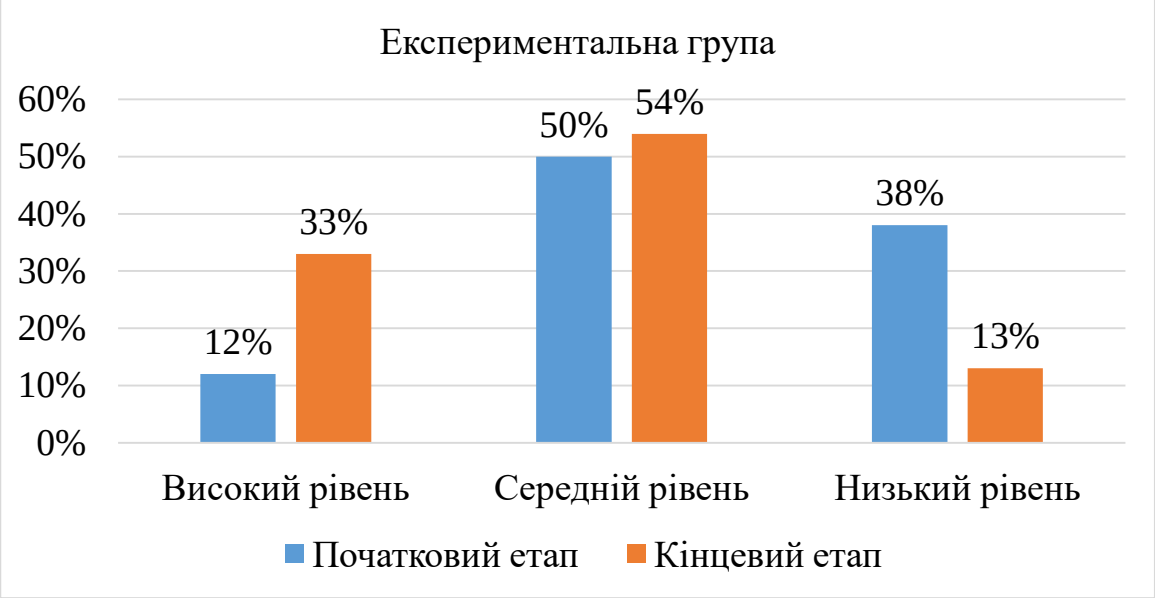


Рисунок 2.5 – Порівняльний аналіз рівнів сформованості когнітивного компонента екологічної культури (ЕГ)

У контрольній групі динаміка змін за когнітивним критерієм була значно менш вираженою. Кількість дітей з високим рівнем зросла неістотно – з 9% до 14%, середній рівень змінився з 50% до 52%, тоді як низький рівень залишався відносно стабільним (41% на констатувальному етапі та 34% на контрольному) (рис. 2.6).

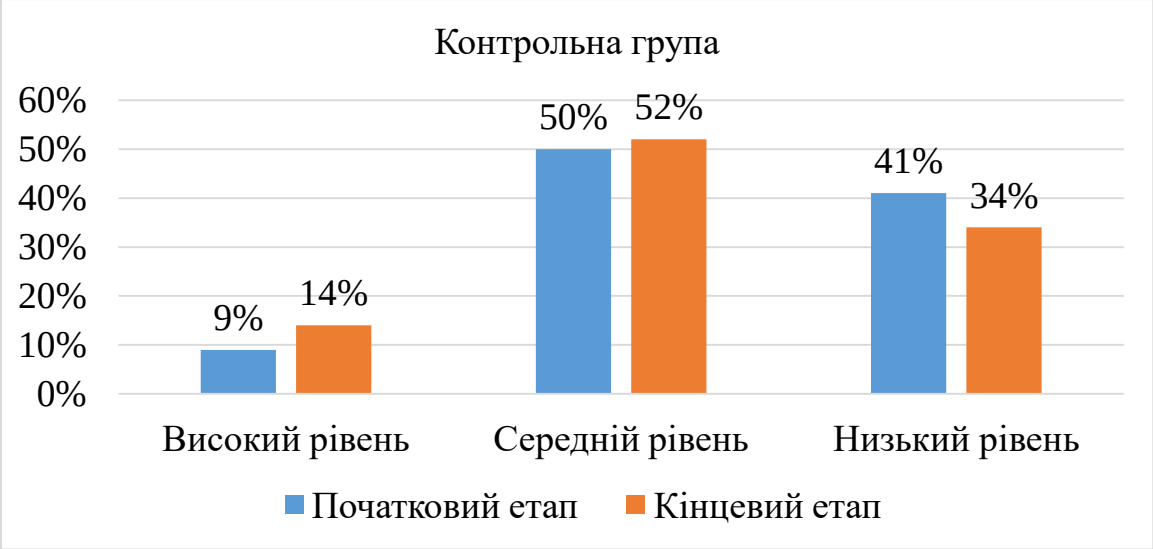


Рисунок 2.6 – Порівняльний аналіз рівнів сформованості когнітивного компонента екологічної культури (КГ)

Такі незначні зміни можуть бути пояснені переважно природним віковим розвитком дітей, а не цілеспрямованим педагогічним впливом, що ще раз підтверджує переваги проєктної технології порівняно з традиційними формами роботи. Отже, отримані дані переконливо підтверджують ефективність проєктної технології у формуванні когнітивного компонента екологічної культури старших дошкільників.

Емоційно-ціннісний критерій характеризує ставлення дітей до природи, рівень емпатії, сформованість моральних орієнтацій і готовність до екологічно доцільного вибору у проблемних ситуаціях.

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили суттєві позитивні зміни в експериментальній групі. Якщо на початку дослідження високий рівень емоційно-ціннісного компонента було зафіксовано у 13% дітей ЕГ, то після реалізації проєкту цей показник зріс до 38%. Частка дітей із середнім рівнем зменшилася з 58% до 46%, що свідчить про перехід значної частини дошкільників до вищого рівня сформованості. Водночас кількість дітей з низьким рівнем зменшилася більш ніж удвічі – з 29% до 16% (рис. 2.7).

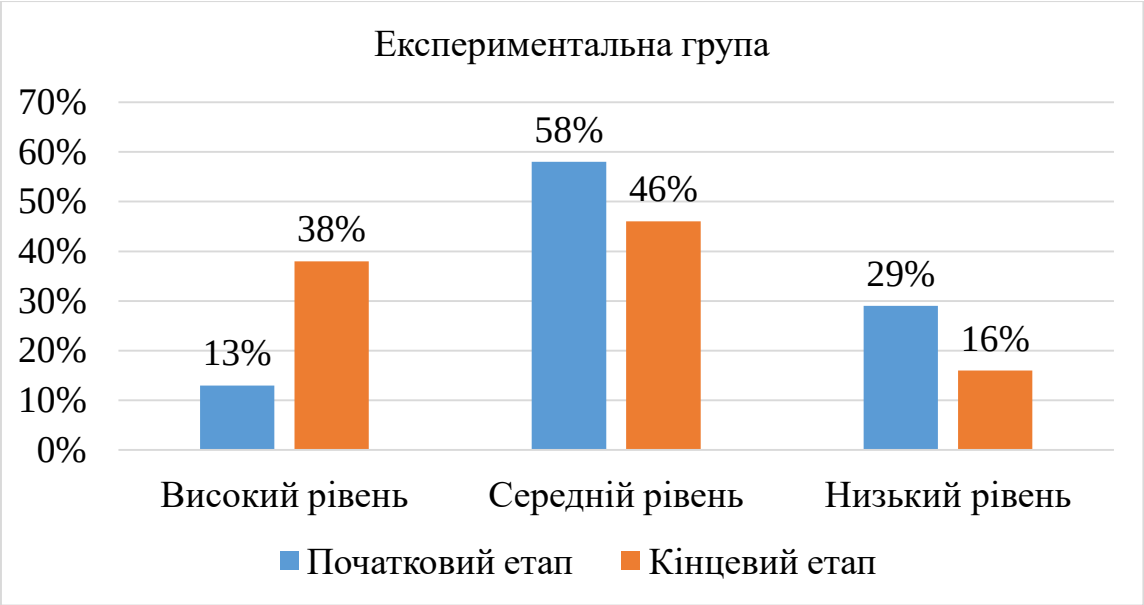


Рисунок 2.7 – Динаміка змін емоційно-ціннісного компонента у дітей (ЕГ)

Зазначена динаміка свідчить про формування у дітей експериментальної групи більш стійкого позитивного ставлення до природи, усвідомлення цінності життя живих істот та здатності приймати морально виважені екологічні рішення без зовнішнього примусу, що є важливою характеристикою сформованої екологічної культури.

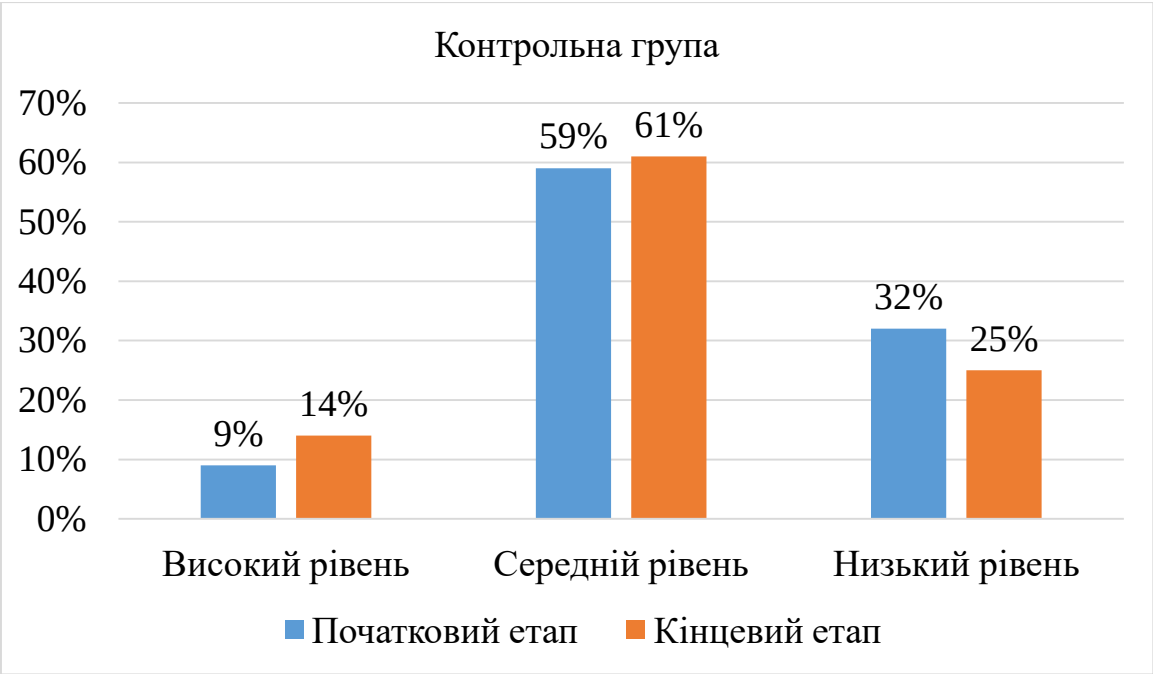


Рисунок 2.8 – Динаміка змін емоційно-ціннісного компонента у дітей (КГ)

У контрольній групі зміни були менш вираженими: високий рівень зріс з 9% до 14%, середній – з 59% до 61%, а низький рівень зменшився лише з 32% до 25% (рис. 2.8). Це свідчить про те, що емоційно-ціннісні орієнтації дітей контрольної групи залишалися переважно ситуативними та недостатньо усвідомленими. Таким чином, проєктна діяльність виявилася ефективним засобом формування внутрішніх екологічних цінностей у старших дошкільників.

Поведінковий критерій відображає здатність дітей реалізовувати екологічні знання та ціннісні установки у реальній практичній діяльності.

Найбільш виражені зміни було зафіксовано саме за цим критерієм в експериментальній групі. Якщо на констатувальному етапі високий рівень поведінкового компонента мали лише 12% дітей ЕГ, то після формувального етапу цей показник зріс до 42%. Середній рівень підвищився з 42% до 46%, тоді як низький рівень зменшився з 46% до 12% (рис. 2.9).

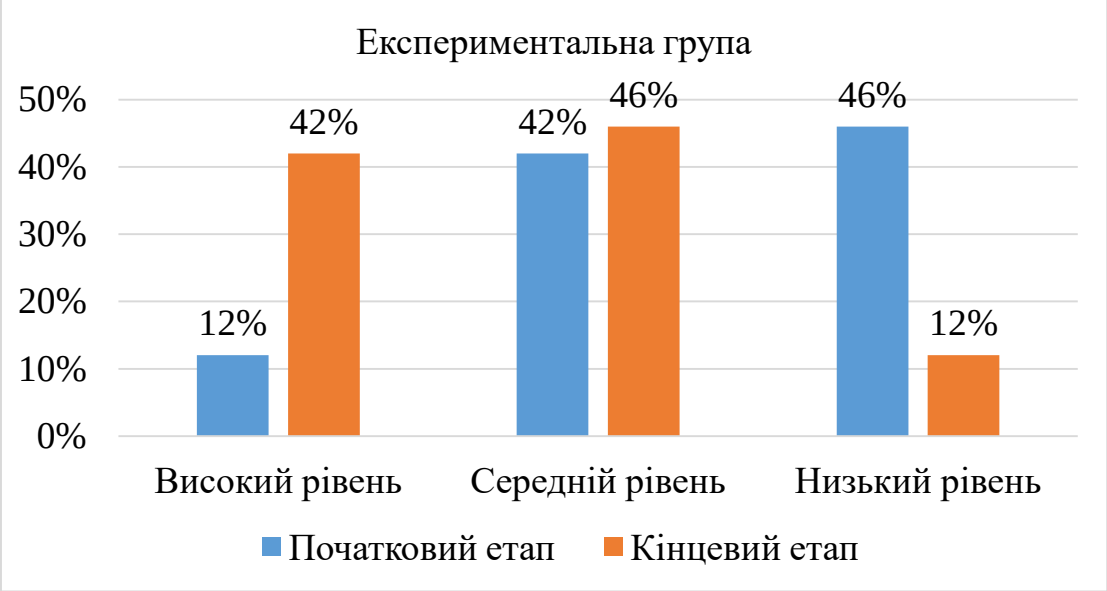


Рисунок 2.9 – Порівняльна характеристика поведінкового компонента у дітей (ЕГ)

Поведінковий критерій є важливим показником сформованості екологічної культури, оскільки саме він демонструє, наскільки діти здатні застосовувати отримані знання та сформовані цінності у повсякденному житті через практичну діяльність. В експериментальній групі саме за цим критерієм було зафіксовано найвиразніші позитивні зміни. Участь у проєктній діяльності

активізувала екологічне мислення дітей, сприяла закріпленню стійких практичних умінь і навичок екологічно доцільної поведінки. Діти почали частіше проявляти ініціативу у природоохоронній діяльності, відповідально ставитися до навколишнього середовища та виявляти здатність самостійно приймати рішення в екологічно значущих ситуаціях. Така динаміка свідчить про ефективність проєктного підходу як засобу формування знань, глибокого внутрішнього переконання у важливості дбайливого ставлення до природи та готовності до практичних дій у природному середовищі.

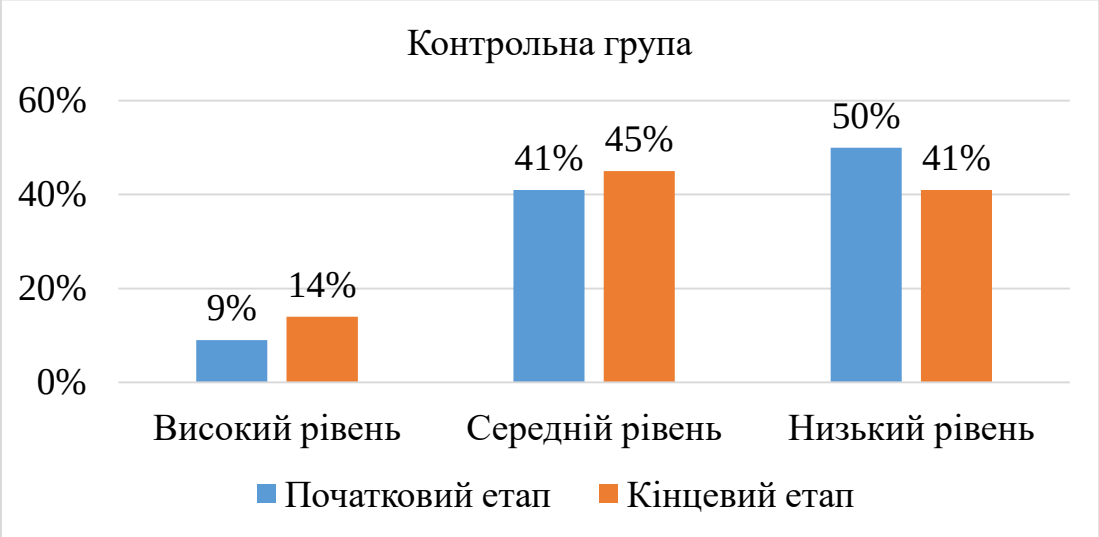


Рисунок 2.10 – Порівняльна характеристика поведінкового компонента у дітей (КГ)

У контрольній групі зміни за поведінковим критерієм були мінімальними: високий рівень зріс з 9% до 14%, середній – з 41% до 45%, а низький рівень зменшився лише з 50% до 41% (рис. 2.10). Це підтверджує обмежені можливості традиційних форм роботи щодо формування практичної екологічної поведінки.

Узагальнення результатів за всіма критеріями дозволяє стверджувати, що в експериментальній групі відбулося суттєве зростання рівня сформованості екологічної культури. На констатувальному етапі в ЕГ високий рівень було зафіксовано у 12% дітей, середній – у 48%, низький – у 40%. Після реалізації формувального етапу експерименту спостерігається чітка позитивна динаміка: високий рівень зріс до 38%, середній залишився на рівні 48%, тоді як низький рівень зменшився до 14% (рис. 2.11).

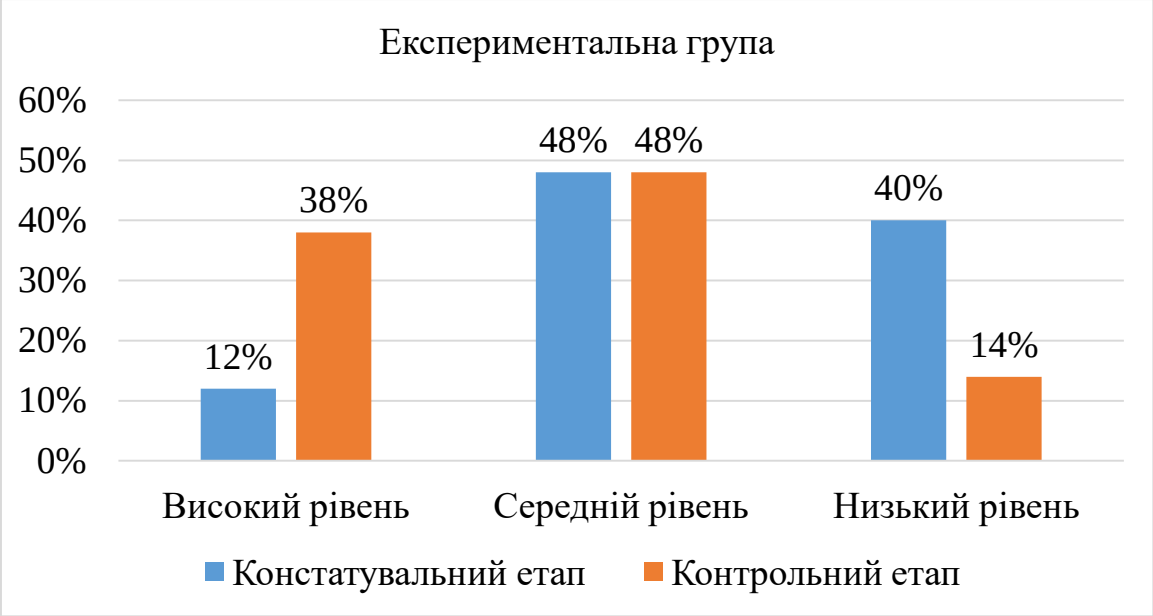


Рисунок 2.11 – Динаміка рівнів сформованості екологічної культури старших дошкільників в експериментальній групі

У контрольній групі динаміка змін була значно менш вираженою. На констатувальному етапі високий рівень екологічної культури мали 9% дітей, середній – 50%, низький – 41%. На контрольному етапі ці показники змінилися неістотно: високий рівень зріс до 14%, середній – до 53%, низький рівень зменшився до 33%, що свідчить переважно про природні вікові зміни, а не про цілеспрямований педагогічний вплив (рис. 2.12).

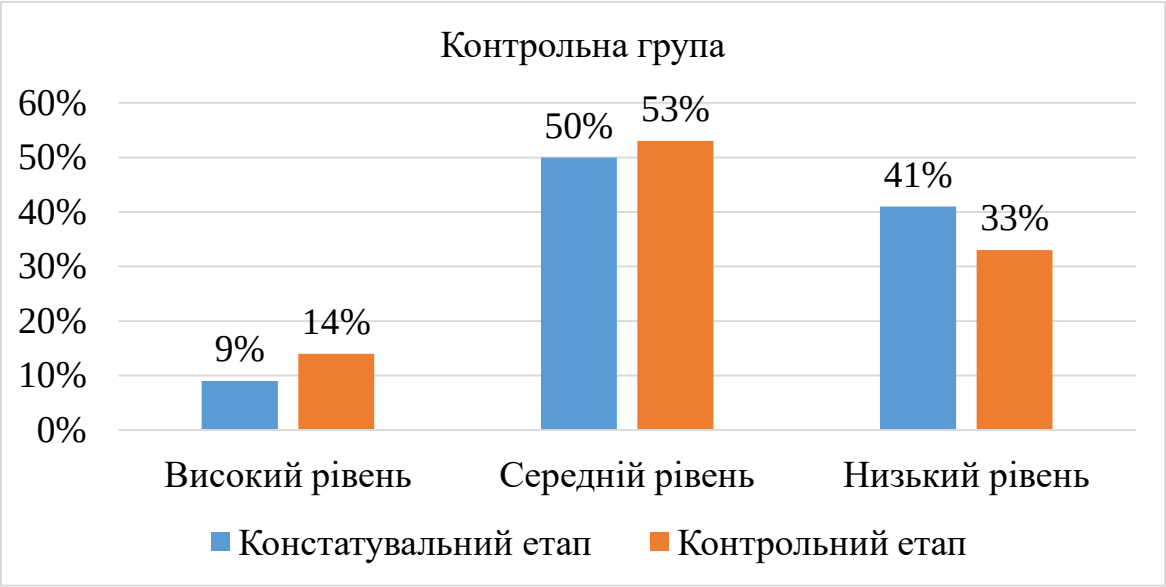


Рисунок 2.12 – Динаміка рівнів сформованості екологічної культури старших дошкільників у контрольній групі

Отже, порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження переконливо засвідчив, що цілеспрямоване впровадження проєктної технології екологічного спрямування забезпечує істотне підвищення рівня сформованості екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Найбільш виражені позитивні зміни виявлено в експериментальній групі за всіма трьома критеріями, що свідчить про системний характер педагогічного впливу.

Особливо значущими є результати за поведінковим критерієм, оскільки саме практична діяльність традиційно є найскладнішою для формування у дітей дошкільного віку. Зростання частки дітей, здатних самостійно й відповідально діяти у природному середовищі, підтверджує ефективність проєктної технології як засобу інтеграції знань, ціннісних орієнтацій і практичної екологічної поведінки.

Отже, застосування проєктної технології є доцільним і результативним у процесі формування екологічної культури у дітей дошкільного віку. Такий підхід створює надійне підґрунтя для її подальшого впровадження у практику закладів дошкільної освіти та відкриває перспективи для удосконалення системи екологічного виховання дітей.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз теоретичних і практичних аспектів застосування проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку. Результати дослідження дають підстави для формулювання таких висновків:

1. Проаналізовано сутність понять «екологічна культура» та «проєктна технологія» у контексті дошкільної освіти. Екологічна культура інтерпретується як комплексне особистісне утворення, яке охоплює екологічні знання, емоційно-ціннісне ставлення до природи, готовність до екологічно доцільної поведінки та практичні навички взаємодії з довкіллям. Визначено, що саме у дошкільному віці формуються базові засади екологічного світогляду, що зумовлює актуальність цілеспрямованої педагогічної роботи у цьому напрямі. Проєктна технологія, у свою чергу, розглядається як ефективна педагогічна стратегія, яка базується на активній діяльності дитини, інтегрує пізнавальні, емоційні та практичні компоненти, сприяє самостійності, творчості, формуванню соціальних компетентностей. Встановлено, що застосування проєктної технології в дошкільній освіті дає змогу ефективно інтегрувати екологічне виховання у різні види дитячої активності – ігрову, пізнавальну, мовленнєву, художню, дослідницьку.

2. Визначено психолого-педагогічні умови формування екологічної культури у дітей дошкільного віку. Обґрунтовано, що ефективне формування екологічної культури потребує цілісної педагогічної системи, у якій поєднуються емоційна, когнітивна та діяльнісна сфери розвитку дитини. До ключових умов належать: урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; забезпечення предметно-просторового середовища, яке стимулює екологічну активність (наявність природних матеріалів, куточків природи, елементів довкілля); організація різноманітних форм діяльності з екологічним змістом (досліди, спостереження, екскурсії, творчі завдання); створення

позитивного емоційного тла; приклад дорослих (вихователів, батьків) як носіїв екологічної культури; включення родини в освітній процес. Установлено, що системне забезпечення психолого-педагогічних умов формує у дітей як екологічні знання, так і мотивацію до дбайливого ставлення до природи.

3. З'ясовано педагогічні функції, дидактичні принципи та етапи реалізації проєктної технології у процесі формування екологічної культури. Доведено, що проєктна діяльність є багатофункціональною технологією організації освітнього процесу, яка сприяє комплексному розвитку особистості дитини. Вона виконує пізнавальну функцію (засвоєння екологічної інформації), виховну (формування цінностей), розвивальну (стимулювання мислення, мовлення, емоцій), соціалізуючу (включення у взаємодію з ровесниками та дорослими), комунікативну (розвиток мовлення й уміння домовлятися), творчу (самореалізація в діяльності). Проєктна технологія ґрунтується на низці дидактичних принципів, серед яких ключовими є: інтеграція освітнього процесу, діяльнісний підхід, варіативність, особистісна значущість, наочність, поетапність. Етапи реалізації проєкту – вияв проблеми, спільне планування з дітьми, практична реалізація, презентація результатів, аналіз та рефлексія – дають змогу організувати навчання в логічній, осмисленій формі, де кожна дитина є активним учасником. З'ясовано, що завдяки структурованості проєкту та участі дітей у всіх його етапах забезпечується формування екологічної свідомості, що включає когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти.

4. Систематизовано підходи до класифікації екологічних проєктів у дошкільній освіті. Зокрема, проєкти класифікуються за:

– тривалістю реалізації (короткотривалі, середньотривалі, довготривалі);

– характером координації (з відкритою координацією, з прихованою координацією, самостійні проєкти);

– кількістю учасників (індивідуальні, парні, малі групи, групові, міжгрупові);

– характером контактів (внутрішні, міжгрупові);

– формою проведення (ігрові, навчальні, пізнавально-дослідницькі, творчі, практико-орієнтовані);

– основним видом діяльності (дослідницько-пошукові, творчі, рольові, прикладні, інформаційні).

Проаналізовано форми та методи реалізації проєктної діяльності у формуванні екологічної культури, серед яких найбільш ефективними виявилися: тематичні заняття, спостереження за природою, прості досліди, екскурсії, колективні творчі справи, сюжетно-рольові, настільно-друковані та дидактичні ігри, створення плакатів, екоколажів, колективні творчі роботи, виготовлення буклетів, онлайн-флешмоб, залучення батьків до проєктів. Усі ці форми й методи забезпечують активну участь дітей до змісту діяльності, сприяють розвитку емоційного ставлення до природи, формують екологічну культуру та екологічну відповідальність.

5. Проведене експериментальне дослідження дало змогу оцінити ефективність впровадження проєктної технології у формуванні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Отримані результати засвідчили позитивні зміни в усіх її компонентах: знаннєвому, емоційно-ціннісному та поведінковому. Діти стали активнішими, проявляли ініціативу та зацікавленість у природоохоронній тематиці, демонстрували елементи відповідального ставлення до довкілля у повсякденному житті, що підтверджує доцільність використання проєктної технології як ефективного засобу екологічного виховання в закладах дошкільної освіти.

Учасники експериментальної групи показали суттєве зростання рівня сформованості екологічної культури, що виявилося у позитивній динаміці за всіма критеріями. Особливо значущими є результати за поведінковим критерієм, адже саме практична діяльність традиційно є найскладнішою для формування у дітей. Порівняння з контрольною групою, де зміни були незначними й зумовленими переважно віковими особливостями, підтвердило ефективність саме цілеспрямованого педагогічного впливу через проєктну діяльність.

Таким чином, проєктна технологія довела свою ефективність як сучасний і гнучкий інструмент формування екологічної культури у дошкільників. Вона забезпечує активне включення дітей у процес пізнання природи, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку соціальних і пізнавальних компетентностей. Результати дослідження мають теоретичну і практичну цінність і можуть бути використані в освітньому процесі ЗДО, системі підготовки майбутніх вихователів та в розробці методичних матеріалів з формування у дітей дошкільного віку екологічної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєв В. А. Соціальні технології як елемент механізму управління суспільними процесами. *Наукові праці з соціології та управління.* Київ : Вид-во ХХХ, 2015. С. 45–60.

2. Берестовська Т. В. Екологічна культура в контексті дошкільної освіти : монографія. Київ : Освіта, 2017. 256 с.

3. Біда О. А., Орос І. І., Кучай Т. П. Сутність та зміст поняття «екологічна культура». *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка,* 2021. Вип. 199. С. 10–12.

4. Біскуп В. С. Технологія як спосіб реалізації складного процесу шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій. *Технології управління та соціальна робота : теорія і практика : зб. наук. пр.* Тернопіль : ТНЕУ, 2012. С. 45–60.

5. Бєлєнька Г. В. Розвиток дошкільника в процесі набуття ним еколого-природничої компетентності. *Психолого-педагогічні науки : теорія, історія, інновації.* 2014. URL: elibrary.kubg.edu.ua/3882/1/Belenka_G_V_CDO_PI.pdf.

6. Бєлєнька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О. А. Дошкільнятам про світ природи : метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка. 2013. 115 с.

7. Бондар С. Ф. Колективні форми проєктної діяльності як засіб соціалізації дітей. Харків : Ранок, 2018. 180 с.

8. Бордюг Н. С. Проєктна діяльність в екологічному вихованні дошкільників. *Теорія і практика навчання.* 2024. № 1. С. 2–5.

9. Буряк П. С. Пізнавально-комунікативні методи у дошкільній педагогіці. Львів : Світ, 2021. 224 с.

10. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи : теорія та практика : навч. посіб. / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.

11. Вахняк Н. В., Плахтій Т. Я. Теоретико-методичні засади професійної підготовки вихователя до створення еколого-ергономічного простору в закладах дошкільної освіти. *Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів в умовах сучасної освітньої парадигми :* монографія / за заг. ред. Л. О. Сущенко. Запоріжжя : ПП «АА Тандем», 2025. С. 44–76.

12. Гнілуша Н. В. Екологічний словник (українсько-англійський переклад). Кривий Ріг, 2016. 23 с.

13. Гончарук В. Ю. Цифрові технології в екологічних проєктах. *Освітні інновації.* 2020. № 7. С. 39–47.

14. Горопаха Н. М. виховання екологічної культури дітей. Рівне : Волинські обереги. 2001. 175 с.

15. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Генеза, 2012. 368 с.

16. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

17. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум : навч. посіб. Київ : Видав. Дім «Слово», 2013. 448 с.

18. Дорошенко О. М. Інформаційно-аналітичні підходи у проєктній діяльності дошкільників. *Дошкільне виховання.* 2019. № 9. С. 28–34.

19. Дошкільна освіта : словник-довідник понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Функтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД. 324 с.

20. Екологічний проект «Таємниці тітоньки природи» / авт.-упор. Н. В. Вахняк, В. С. Жмурко. Мелітополь, 2017. 299 с.

21. Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т енциклопедичних досліджень. Київ, 2001. URL: https://esu.com.ua/article-18680 (дата звернення: 16.05.2025).

22. Зайцева Н. І. Інтегровані форми екологічної діяльності. *Педагогічні студії*. 2019. № 5. С. 66–74.

23. Іваненко Ю. В. Соціально-екологічні ініціативи дітей дошкільного віку. *Психологія освіти.* 2020. № 2. С. 54–60.

24. Карась Д. Л. Дослідницькі методи у реалізації екопроєктів. *Наука і освіта.* 2021. № 8. С. 100–110.

25. Климчук Т. В. Практичні методи у реалізації екопроєктів у ДНЗ. *Педагогіка.* 2018. № 3. С. 41–47.

26. Коваль О. П. Модульні екологічні проєкти : структура і методика. *Освіта і суспільство.* 2018. № 12. С. 120–128.

27. Кононко О. Розвивальне середовище та умови його створення. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Київ, 2003. С. 115–122.

28. Константинова Л. М. Групові проєкти у формуванні екологічної компетентності. *Педагогічна думка.* 2021. № 6. С. 37–46.

29. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Заповіт, 1996. 352 с.

30. Кузьменко І. П. Проєктні технології в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. *Педагогіка і психологія.* 2019. № 3. С. 45–53.

31. Левченко Н. В. Середньострокові екологічні проєкти як засіб розвитку дослідницьких умінь дошкільників. *Науковий вісник.* 2020. Т. 14. С. 89–98.

32. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Київ : Освіта, 2018. 142 с.

33. Лукашевська І. М. Методи відображення результатів проєктів у дошкільній освіті. *Наукові записки.* 2019. № 16. С. 87–95.

34. Маршицька В. Екологічні проекти. *Дошкільне виховання.* 2001. №5. С. 24–25.

35. Мельник П. І. Довгострокові екологічні проєкти в освітній практиці ДНЗ. Львів : Каменяр, 2019. 312 с.

36. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / укл. Л. А. Швайка. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 203 с.

37. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти / упоряд. : Г. Ю. Кравченко, Н. Ф. Кугуєнко. Харків : Ранок, 2013. 176 с.

38. Мироненко А. Р. Масові еко-акції як форма проектної діяльності. Київ : Знання, 2019. 158 с.

39. Павленко М. Г. Прикладні екологічні проєкти : теорія і практика. Київ : Слово, 2018. 201 с.

40. Петрова Л. А. Ігрові форми реалізації екопроєктів у дошкільній освіті. *Дошкільник.* 2020. № 10. С. 51–58.

41. Петренко О. С. Методика реалізації короткострокових екологічних проєктів. *Дошкільне виховання.* 2018. № 7. С. 15–22.

42. Петровська М. Екологічна культура : методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2013. 84 с.

43. Пітт Дж. Проєктно-орієнтоване навчання як модель творчого мислення і прийняття рішень. *Educational Technology & Society.* 2000. Т. 3, № 4. С. 45–52.

44. Плохій З. Природа як пізнавальна цінність. *Дошкільне виховання.* 2001. № 6. С. 7–9.

45. Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника : навч.-метод. посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2010. 144 с.

46. Проектні технології у дошкільному навчальному закладі / упоряд. Буракова Ю. Д. Харків : Основа, 2009. 204 с.

47. Сидоренко В. І. Індивідуальні екологічні дослідження дошкільників. *Дошкільний світ.* 2017. № 4. С. 9–14.

48. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 3. 575 с.

49. Тарасенко В. С. Практичні екологічні проєкти у ДНЗ. Одеса : Фенікс, 2020. 245 с.

50. Український педагогічний словник / за ред. С. У. Гончаренка. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

51. Хатунцева С. М. Педагогічні умови адаптації викладача-початківця до професійно-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005. 22 с.

52. Шевчук І. О. Біоекологічні проєкти у дошкільній освіті. *Освітні технології.* 2019. № 11. С. 72–81.

53. Dewey J. Democracy and Education. New York : The Free Press, 1966. 434 p.

54. Dudnyk N. Usage of Project Method in Preschool Education. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska.*_Lublin : UMCS, 2016. Vol. XXIX, № 2. P. 46-47.

55. Heinich R., Molenda M., Russell J. D., Smaldino S. E. *Instructional Media and Technologies for Learning*. 5th ed. New Jersey : Prentice Hall, 1996. 450 p.

56. Kilpatrick, W. H. The Project Method : The Use of the Purposeful Act in the Educative Process. *Teachers College Record*. 2018. Vol. XIX, No. 4. P. 319–334.

57. Krupenina M. V. On the way to the project method. Kyiv : State Publishing House, 1930. 224 p.

58. Monakhov V. M. Theoretical and methodological aspects of pedagogical technology. *Technological and Methodological Aspects of the Educational Process Design / International Journal of Educational Research and Technology*. 2023. Vol. 14, Iss. 2. P. 45–52.

59. Reiser R. A. A History of Instructional Design and Technology : Part I: A History of Instructional Media. *Educational Technology Research and Development.* 2001. Vol. 49, No. 1. P. 53–64.

60. Reiser R. A., Dempsey J. V. Trends and Issues in Instructional Design and Technology (4th ed.). New York, NY : Pearson Education, 2017. 358 p.

61. Roblyer D. L. Integrating Educational Technology into Teaching. 3rd ed. Columbus, OH: Merrill Prentice Hall, 2003. 432 p.

62. Thomas J. W. A review of research on project based learning. San Rafael, CA : Autodesk Foundation, 2000. 39 p.

ДОДАТКИ

Додаток А



Рисунок 1.2 – Дидактичні принципи проєктної технології

Додаток Б

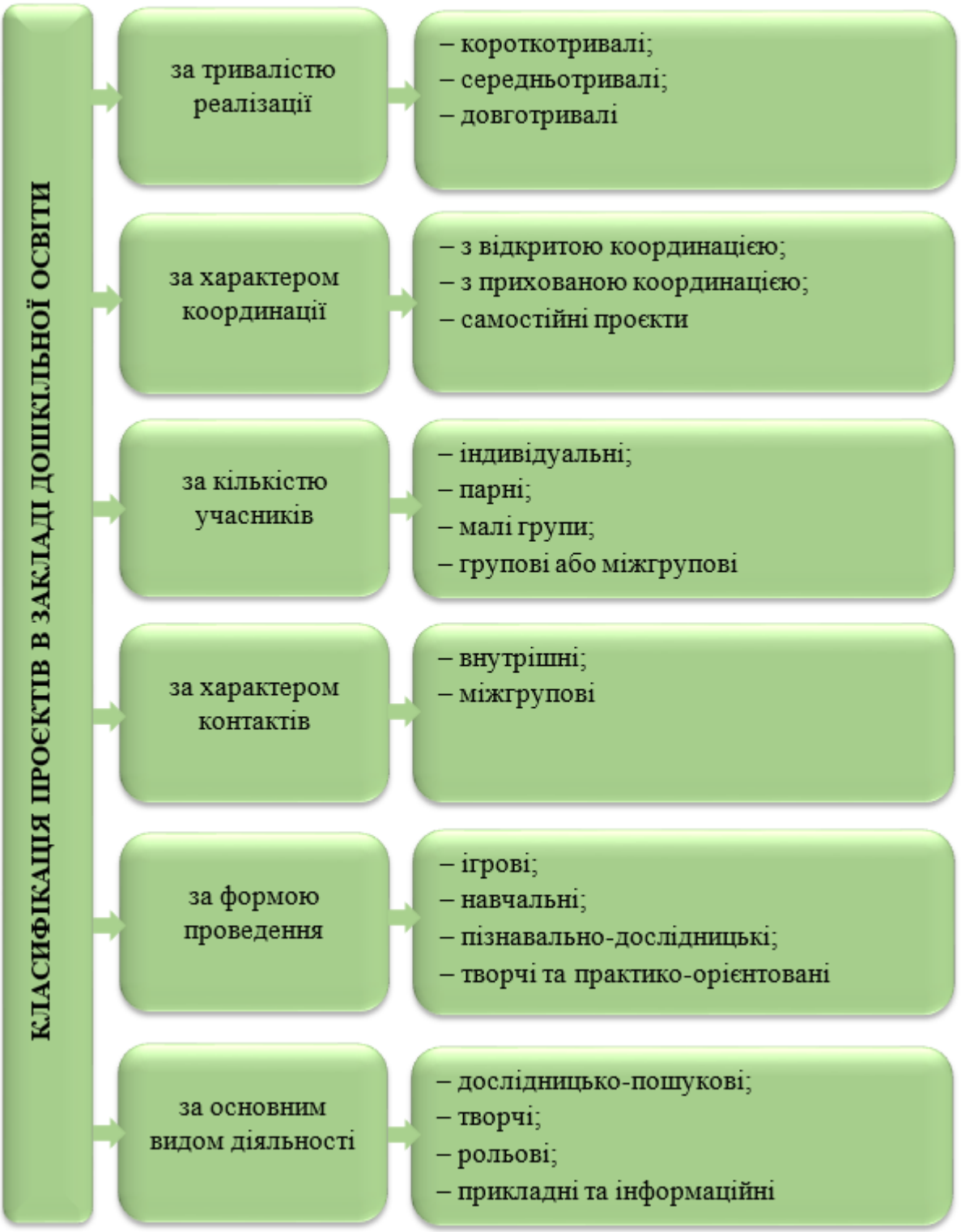


Рисунок 1.3 – Класифікація проєктів у закладі дошкільної освіти

Додаток В

Таблиця 2.1 – Проєкт «Зелена планета в наших руках» (за освітніми напрямами БКДО)

Етап проєкту	Види діяльності	Освітній напрям БКДО	Учасники	Очікувані результати
Підготовчий етап	Онлайн-бесіда «Що таке природа?»	Дитина в природному довкіллі	Вихователь, діти	Засвоєне поняття «природа», сформоване вміння розрізняти живу і неживу природу; виявлений інтерес до навколишнього світу; розвинена спостережливість та емоційна чутливість до природних явищ
	Дидактична гра «Живе – неживе»	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Вихователь	Сформоване вміння класифікувати об’єкти природи за характерними ознаками; розвинене логічне мислення та здатність робити висновки; сформований інтерес до пізнання навколишнього середовища через ігрову діяльність
	Читання казки В. Сухомлинського «Як їжачок ліс прибрав»	Мовлення дитини	Вихователь, батьки	Усвідомлення важливості добрих вчинків у ставленні до природи; розвиток уміння висловлювати

Продовження таблиці 2.1

				власну думку щодо поведінки героїв твору; прояв емпатії та прагнення дбайливо ставитися до живої та неживої природи
	Аплікація «Дерево доброти»	Дитина у світі мистецтва	Діти, батьки	Сформоване емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу; сформоване естетичне сприймання; розвинена творча ініціатива та уява в процесі аплікації
	Настільно-друкована гра «Врятуй планету»	Гра дитини	Вихователь	Засвоєне уявлення про правила екологічно доцільної поведінки в природному довкіллі; сформована екологічна свідомість і мотивація до збереження довкілля; засвоєні моделі правильної поведінки під час взаємодії з природою
	Пальчикова гімнастика «Квіточка росте»	Особистість дитини	Вихователь, музкерівник	Розвинена дрібна моторика та координація рухів; сформовані навички

Продовження таблиці 2.1

				саморегуляції; активізоване мовлення через супровід руху словом
Діяльнісний етап	Дидактична гра «Що шкодить природі?»	Дитина в природному довкіллі	Вихователь	Усвідомлені причини шкоди природі внаслідок людської діяльності; сформоване екологічне мислення; виявлена мотивація до дбайливої поведінки у природному середовищі
	Читання вірша Г. Бойко «Весна» з обговоренням	Мовлення дитини	Вихователь	Збагачений словниковий запас природничої тематики; сформоване емоційне сприймання поетичного тексту; сформоване вміння висловлювати враження від прочитаного
	Малювання «Весна прийшла»	Дитина у світі мистецтва	Вихователь	Сприйняті сезонні зміни у природі; сформоване вміння передавати природні явища у малюнку; переданий емоційний стан засобами образотворчого

Продовження таблиці 2.1

				мистецтва
	Сюжетно-рольова гра «Я – маленький еколог»	Гра дитини	Вихователь	Засвоєні уявлення про взаємозв’язки в природному довкіллі; проявлена екологічна свідомість у рольовій взаємодії; сформоване цілісне ставлення до природи як до цінності
	Рухлива гра «Очистимо галявину»	Особистість дитини	Вихователь	Підвищена фізична активність; сформовані вміння співпрацювати, домовлятися та узгоджувати дії з однолітками; виявлена ініціативність у спільній природоохоронній діяльності
	Настільно-друкована гра «Розсортуй сміття»	Дитина в соціумі	Вихователь	Сформовані уявлення про правила сортування сміття; засвоєні елементарні екологічні знання; виявлене критичне мислення у процесі прийняття рішень щодо поводження з відходами

Продовження таблиці 2.1

	Міні-дослід «Що тоне – що плаває?»	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Батьки	Засвоєні уявлення про властивості предметів у водному середовищі; виявлений пізнавальний інтерес до дослідження; сформоване вміння робити припущення та умовисновки на основі спостережень
	Казка В. Сухомлинського «Краплинка води»	Мовлення дитини	Вихователь	Усвідомлена цінність води як природного ресурсу; сформоване емоційно-ціннісне ставлення до природи; виявлене вміння співпереживати та розуміння важливості збереження довкілля
	Музична вправа «Голоси природи»	Дитина у світі мистецтва	Керівник музичний	Сформоване вміння розрізняти та впізнавати звуки природи; виявлений емоційний відгук на природні явища через музичні

Продовження таблиці 2.1

				образи; зосереджена слухова увага у процесі слухання
	Рухлива гра «Хто де живе?»	Гра дитини	Вихователь	Засвоєні знання про тварин та їх середовище існування; сформовані вміння орієнтуватися у просторі та координувати рухи; активізоване логічне мислення через ігрову діяльність
	Дидактична гра «Що росте у лісі?»	Дитина в природному довкіллі	Вихователь	Засвоєні уявлення про різноманітність рослинного світу лісу; сформоване вміння класифікувати рослини за зовнішніми ознаками; виявлений інтерес до пізнання природи через ігрову діяльність
	Створення плакату «Правила друга природи»	Особистість дитини	Вихователь, діти	Узагальнені знання про екологічно доцільну поведінку в природі; сформоване вміння визначати і пояснювати

Продовження таблиці 2.1

Творчо-підсумковий етап				вчинки людини у взаємодії з довкіллям; виявлена відповідальність і свідоме ставлення до збереження довкілля; проявлена активна життєва позиція у ставленні до природи
	Колективна творча робота: екоколаж «Моя зелена планета»	Дитина у світі мистецтва	Вихователь, діти, батьки	Сформоване уявлення про важливість збереження природи на планеті; закріплені знання про об’єкти живої та неживої природи; виявлене творче мислення та уява під час створення образу «зеленої планети»; сформоване вміння співпрацювати, домовлятися і працювати у команді
	Онлайн-флешмоб «Ми друзі природи»	Дитина в соціумі	Усі суб’єкти освітнього процесу	Закріплені уявлення про правила екологічно свідомої поведінки; проявлена

Продовження таблиці 2.1

				ініціативність у донесенні екологічних цінностей до інших; сформоване почуття приналежності до спільноти друзів природи; бажання долучатися до природоохоронних заходів
	Перегляд мультфільму «Чому плаче дерево?» та обговорення	Мовлення дитини	Вихователь	Сформоване вміння аналізувати поведінку героїв з екологічної точки зору; усвідомлене розуміння причин екологічних проблем, відображених у сюжеті; виявлений емоційний відгук на проблему забруднення природи; удосконалене зв’язне мовлення через обговорення побаченого
	Виготовлення буклету «Екопоради для всіх» (з фото)	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Вихователь, батьки	Узагальнені та систематизовані знання про правила екологічної поведінки; сформоване вміння добирати корисну

Продовження таблиці 2.1

				інформацію та подавати її в візуальній формі; набуті практичні навички створення інформаційного продукту; виявлена зацікавленість у поширенні екологічних ідей
	Настільна гра «Еко-мандрівка»	Гра дитини	Вихователь	Закріплені знання про природу та необхідність її охорони; розвинені пізнавальні процеси – увага, мислення; сформовані вміння діяти за правилами та взаємодіяти з іншими; удосконалене зв’язне мовлення та збагачений словниковий запас у процесі обговорення ігрових ситуацій
	Онлайн-презентація результатів проєкту	Дитина в соціумі	Усі суб’єкти освітнього процесу	Розвинені комунікативні навички та вміння чітко висловлювати власні думки; сформоване почуття гордості за

Продовження таблиці 2.1

				спільну роботу та власний внесок у реалізацію проєкту; вихована відповідальність за результати діяльності та вміння презентувати їх

Додаток Г

Таблиця 2.2 – Календарно-тематичне планування проєктної технології «Зелена планета в наших руках»

1-й тиждень «Усвідомлення проб»			
День	**Види діяльності**	**Освітній напрям (БКДО)**	**Мета діяльності**
Пн	Онлайн-бесіда «Що таке природа?»	Дитина в природному довкіллі	Сформувати уявлення про природу як частину навколишнього світу, її різноманітність та значення
Вт	Дидактична гра «Живе – неживе»	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Навчати розрізняти об’єкти живої та неживої природи; розвивати мислення й класифікацію
Ср	Читання казки В. Сухомлинського «Як їжачок ліс прибрав»	Мовлення дитини	Розвивати зв’язне мовлення; виховувати любов і турботу до природи на прикладі персонажів казки
Чт	Аплікація «Дерево доброти»	Дитина у світі мистецтва	Розвивати уяву, емоційне ставлення до природи через творче зображення дерева добра
Пт	Настільно-друкована гра «Врятуй планету»	Гра дитини	Закріпити правила екологічно доцільної поведінки в природі засобами ігрової діяльності, розвивати екологічну свідомість, мислення
Пт	Пальчикова гімнастика «Квіточка росте»	Особистість дитини	Розвивати моторику пальців рук, мовлення і позитивне емоційне ставлення до світу рослин
2-й тиждень «Екомандрівка до країни відповідальності»			
Пн	Дидактична гра «Що шкодить природі?»	Дитина в природному довкіллі	Формувати у дітей уявлення про негативні наслідки діяльності людини для природи; виховувати

Продовження таблиці 2.2

			екологічну відповідальність, уважність та здатність приймати свідомі рішення в природному довкіллі
Вт	Читання вірша Г. Бойко «Весна»	Мовлення дитини	Збагачувати словниковий запас дітей образними мовними засобами, формувати естетичне сприйняття природи через поетичне слово; розвивати мовлення, вміння висловлювати власні почуття
Ср	Малювання «Весна прийшла»	Дитина у світі мистецтва	Формувати вміння передавати настрій, емоції та враження від весняних змін у природі засобами образотворчого мистецтва; розвивати творчу уяву, естетичне сприймання довкілля
Чт	Сюжетно-рольова гра «Я – маленький еколог»	Гра дитини	Формувати вміння застосовувати екологічні знання в ігрових ситуаціях, розвивати екологічну свідомість, уміння приймати рішення, моделювати способи поведінки у природному середовищі
Пт	Рухлива гра «Очистимо галявину»	Особистість дитини	Сприяти формуванню екологічної свідомості через рухову активність; виховувати потребу підтримувати чистоту довкілля; розвивати фізичні якості, координацію та навички взаємодії з однолітками
3-й тиждень «Маленькі дослідники великої планети»			
Пн	Настільно-друкована гра «Розсортуй	Дитина в соціумі	Сформувати навички сортування сміття як частини відповідального ставлення до

Продовження таблиці 2.2

	сміття»		природи; розвивати розуміння важливості повторного використання ресурсів, виховувати бережливе ставлення до довкілля
Вт	Міні-дослід «Що тоне – що плаває?»	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Розвивати дослідницькі навички, формувати вміння висувати гіпотези та робити висновки; розширити знання дітей про властивості предметів; розвивати мислення; формувати пізнавальний інтерес
Ср	Казка В. Сухомлинського «Краплинка води»	Мовлення дитини	Формувати емоційно-ціннісне ставлення до води як життєво необхідного ресурсу; збагачувати словниковий запас; розвивати вміння слухати та переказувати текст, висловлювати власну думку, відповідати на запитання; виховувати дбайливе ставлення до природи
Чт	Музична вправа «Голоси природи»	Дитина у світі мистецтва	Розвивати слухову увагу, уміння розрізняти та імітувати звуки природи; розширювати музичні враження; виховувати чуйність до краси природи та інтерес до музичної діяльності
Пт	Дидактична гра «Що росте у лісі?»	Дитина в природному довкіллі	Удосконалювати та систематизувати знання дітей про рослини лісу; розвивати вміння класифікувати їх за різними ознаками; формувати екологічну культуру, розуміння взаємозв’язків у природі, відповідальне ставлення до

Продовження таблиці 2.2

			лісових екосистем
Пт	Онлайн-флешмоб «Ми – друзі природи»	Дитина в соціумі	Формувати в дітей усвідомлення себе як частини природи; сприяти розвитку ініціативності, здатності діяти спільно в екологічно спрямованих заходах; виховувати екологічну свідомість, емпатію до живої природи, готовність до участі в добрих справах
4-й тиждень «З любов'ю до природи: творимо зміни разом»			
Пн	Створення плакату «Правила друга природи»	Особистість дитини	Узагальнити знання дітей щодо правил екологічно грамотної та відповідальної поведінки в природі; формувати екологічну свідомість, почуття відповідальності за власні дії; виховувати емоційну чутливість до природи та здатність робити моральний вибір у повсякденних ситуаціях
Вт	Колективна творча робота – екоколаж «Моя зелена планета»	Дитина у світі мистецтва	Сприяти розвитку в дітей навичок спільної творчої діяльності; формувати дбайливе ставлення до природи та розуміння її цінності; розвивати естетичне сприймання довкілля та здатність емоційно відгукуватися на красу природи рідного краю
Вт	Онлайн-флешмоб «Ми друзі природи»	Дитина в соціумі	Сприяти формуванню соціальної компетентності через залучення до екологічного флешмобу; розвивати вміння взаємодіяти з однолітками в онлайновому середовищі; виховувати екологічну відповідальність,

Продовження таблиці 2.2

			культуру та активну життєву позицію
Ср	Перегляд мультфільму «Чому плаче дерево?» та обговорення	Мовлення дитини	Сприяти розвитку мовленнєвої активності дітей під час обговорення мультфільму; формувати вміння аналізувати та виражати власні думки; збагачувати зв'язне мовлення; виховувати емпатію та екологічно відповідальне ставлення до довкілля
Ср	Виготовлення буклету «Екопоради для всіх» (з фото)	Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	Розвивати пізнавальний інтерес дітей до навколишнього середовища; формувати вміння систематизувати екологічні знання у доступній візуальній формі; розвивати навички роботи з фото, буклетом та вміння передавати інформацію через зображення і текст; виховувати відповідальність та усвідомлення важливості особистої участі у збереженні природи
Чт	Настільна гра «Еко-мандрівка»	Гра дитини	Формувати екологічну обізнаність у процесі ігрової діяльності; розвивати логічне мислення, увагу та здатність приймати рішення; сприяти засвоєнню екологічних знань у формі гри; виховувати вміння діяти за правилами, співпрацювати та поважати інших учасників гри
Пт	Онлайн-презентація результатів проєкту	Дитина в соціумі	Узагальнити результати спільної діяльності в рамках проєкту; формувати вміння презентувати власну роботу та роботу групи;

Продовження таблиці 2.2

			розвивати навички спілкування; виховувати відповідальне ставлення до навколишнього середовища

Декларація академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Березін Олег Олегович, студент 2 курсу, денної форми здобуття освіти, факультету соціальної педагогіки та психології, спеціальності 012 «Дошкільна освіта», освітньої програми «Дошкільна освіта», адреса електронної пошти olegberezin97@icloud.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Проєктна технологія у формуванні екологічної культури дітей дошкільного віку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

_____ Березін О. О.

(підпис) (ПІП студента)

_____ Шульга Л. М.

(підпис) (ПІП керівника)